הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר זמנים

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-מגילה-וחנוכה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ד 4
פרק ב 8
הלכה א 8
פרק ג 20
הלכה ג 20
הלכה ט 27
פרק ד 28
הלכה ט 28

פרק א

הלכה א

והכל חייבין בקריאתה וכו' ומחנכין את הקטנים כו'. מצאתי כתוב להרב המופלא משה ן' אדרת שכתב וז"ל אין לדקדק דכפי מאי דאמרינן בפ"ק דערכין דטעמ' שאף הן היו באותו הנס א"כ גבי קטנים נמי אמאי לא חייבו להם חכמים לאביהם שמוטל עליהם די"ל דלא דמי הא להא דבשלמא גבי אשה איכא נמי פרסומי ניסא ועיקר טעמא דמ"מ היינו משום פרסומי ניסא וכדאמרינן התם בפ"ק דמגילה אבל גבי קטנים דלאו בני דיעה נינהו ליכ' פרסומי ניסא אלא חניכה בעלמ' דהתם במחוייב אביו להעלותו בראיה לא"י סבר פרשינן טעמא בפ"ק דחגיגה כדי ליתן שכר למביאים וכן נמי אין לדקדק גבי גרים דאמאי חייבים דהא טעמא הוי שהיו באותו הנס וגרים לא היו באותו הנס ולפי מ"ש א"ש דלא הוי האי טעמא לחוד אלא מהאי טעמא י"ל שחייבים הגרים משום שע"י זה שהוא קוראה איכא פרסומי ניסא לגבי ישראלים והגרים דהא אצטריך טעמא שאף הן היו באותו הנס גבי נשים היינו משום שכיון שאינן עוסקות בתורה ומסתמא אינם יודעים לקרות ולפרסומי ניסא לאחרי' אע"פ שמתכנסות יחד לשמוע מ"מ הוי מיהא גילוי הנס מ"מ לא דמי לאיש שיודע לקרות שכתו' בה הנס ולפרסם הנס לאשה מאחר דסתמא אינה יודעת א"כ משו"ה צריך הצטרפות יחד משום טעמא שאף הן היו באותו הנס ובזה הוי מיהא גילוי הנס משא"כ גבי קטנים דבזה שמתכנסים לשמוע מאחר דלאו בני דיעה נינהו לא שייך בהם כלל טעמ' דפרסומי ניסא דהאי דנקט האי טעמא גבי נשים היינו משום שעול אחרים עליה ואפילו אם היו יודעות לקרות ולפרש מ"מ לא הוינן מחייבינן לה שהרי כיבוד אב ואם דאורייתא היא ואינה מחוייבת משום שיש עליה עול אחרים אבל עכשיו שנקטינן טעמא שאף הן היו באותו הנס א"כ חייבת משום פרסומי ניסא במה שיכולה אבל גבי גרים מ"מ כיון שנכנסו תחת כנפיו של הקב"ה צריכין הם לפרסם הנס לאחרים דזה רצון הקב"ה בודאי והוי כמצוה דאורייתא עם מה ששמעתי מפי המקובלים שהנשמות של גרים כולם הם שורש נשמות ישראל א"כ אף הם היו באותו הנס ודוק ע"כ מ"כ.

הלכה ד

שורש זמן קריאת המגילה **איזהו זמן קריאתה זמנים הרבה תקינו לה חכמים כו' וכל מדינה שהיתה מוקפת חומה בימי יאושע ן' נון כו'**. וכת' מרן בש"ע סימן תרפ"ח והוא שהוקף ואחר כך ישב ע"כ והכי איתא בפרק קמא דמגילה דף ג' ע"ב אריב"ל כרך שישב

ולבסוף הוקף נדון ככפר מאי טעמא דכתי' ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף כו'. הנה דעת רש"י ז"ל הוא דדוקא לענין בית בבתי ערי חומה הוא דבעינן הוקף ולבסוף ישב אבל לענין מגילה לא וזה נר' דעת רבינו שהשמיט מימרא זו דריב"ל מה' מגילה ולא הביאה אלא בה' שמיטה ויובל וכמ"ש הלח"מ בפ"א מה' מגילה ה"ח.

אמנם הרי"ף והרא"ש והתוס' והר"ן והטור ומרן ז"ל ס"ל דילפינן מגילה מבתי ערי חומה ודייקו כן מלישנא דריב"ל דאמר נדון ככפר ולא אמר נדון כבתי החצרים וכן מדהביאה להאי מימרא דריב"ל הש"ס במגילה ולא בערכין יע"ש. אלא דק"ל לפי שיטה זו מההיא דאמרינן לקמן דף ה' ע"ב חזקיה קרי בטבריה בי"ד וט"ו מספקא ליה משום דחד גיסא שודא דימא ואע"ג דלענין בתי ערי חומה ממעטינן טבריא מדכתיב אשר לו חומה סביב פרט לטבריא שימה חומתה לענין מגיל' מאי פרזים ומוקפין דכתיב הוא משום דהני מגלו והני לא מגלו והאי נמי מגלייא א"ד משום דהני מגנו והני לא מגנו והא נמי מגנייא יע"ש הרי דמספקא ליה אי ילפי' מגילה מבתי ערי חומה או לא והתוס' תירצו דחזקיה לא מספקא ליה אלא דוקא בחומה של טבריה דמלבד דמגנייא אית בה נמי טיבותא דהוקפה ולבסוף ישבה דחשיב שפיר לענין בתי ערי חומה אבל בישב ולבסוף הוקף דלא חשיב חומה לעני' בתי ערי חומה ודאי דה"ה לעני' מגילה יע"ש.

אמנם הר"ן ז"ל כתב דריב"ל וחזקיה פליגי בהכי ולריב"ל דיליף מבתי ערי חומה דס"ל שישב ולבסוף הוקף לא חשיב חומה לענין מגילה אע"ג דמגנייא ומכסייא ודאי דטבריא נמי לא חשיב מוקפת חומה לענין מגילה דומיא דבתי ערי חומה אמנם חזקיה דמספק' לי' לענין טבריא הכי נמי מספק' ליה לענין ישב ולבסוף הוקף אי חשיב חומה לענין מגילה יע"ש ובהכי ניחא מה שהשמיט הרי"ף ההיא דחזקיה ודוק ועיין במ"ש הר"ן ז"ל שם בד"ה ולענין עיירות המוקפות יע"ש.

ושמעתי מפי קדוש הרב המופלא כמוהר"ח מודעי נר"ו דק"ל דאם כדברי הר"ן ז"ל כי פריך הש"ס התם בדף ה' ע"ב עליה דר' דנטע נטיעה בפורים דהיכי עביד הכי והתניא ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה ומשני רבי בר י"ד הוה וכי נטע בט"ו נטע והדר פריך איני והא ר' בטבריא הוה וטבריא מוקפת חומה מימות יאושע ן' נון ומשני ר' בר ט"ו הוה וכי נטע בארביסר נטע והדר פריך ומי פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה היא והא חזקיה מספקא ליה ומשני לר' פשיטא ליה לחזקי' מס"ל ע"כ והשתא לדברי הר"ן ז"ל דריב"ל פליג עם חזקיה וס"ל דטבריא לאו מוקפת חומה היא דומיא דבתי ערי חומה ולחזקיה מספקא ליה אי ילפינן מגילה מבתי ערי חומה למה ליה להש"ס למימר דרבי

פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה היא וכי נטע בארביסר נטע דהשתא הוה ליה ר' סברא שלישית דלא כריב"ל ודלא כחזקי' ואמאי לא משני דר' בר ארביסר הוה וסבירא ליה דטבריא לאו מוקפת חומה היא דומיא דבתי ערי חומה וכריב"ל וכי נטע בט"ו נטע וחזקיה מספקא ליה לענין מגילה אי ילפינן מערי חומה דהשתא לא מפשינן בפלוגתא ולשיטת התוס' ניחא כמובן את"ד.

ולע"ד לא קשייא ולא מידי לפי מ"ש הרשב"א בחי' למגילה שם עלה דפריך והא בטבריה הוה כו' וז"ל וק"ל והיכי מקשינן הכין בהדייא דטבריא מוקפת חומה היא דאדרבא אמרי' לקמן בסמוך סביב פרט לטבריה שימה חומתה ולענין בית בבתי ערי חומה פשיטא דלאו מוקפת חומה היא ועוד דבתר דפריך ר' בי"ד נטע אקשי ליה ומי פשיט' ליה כו' ועוד ק"ל היכי מתרץ לר' פשיטא ליה לחזקיה מספקא ליה ומסתברא דהכי קאמר והא ר' בטבריא הוה וטבריא מן המוקפות מימות יהושע היא כדכתי' ערי מבצר כו' וקי"ל רקת זו טבריא ומי נימא דס"ל לרבי דלית ליה דין מוקפות הואיל וצידה אחת ים ודרך קושייא ותירוץ בעי לברורי מאי דס"ל בהא וא"ל לא אדרבא ס"ל דמוקפת חשבינן לה וכי נטע בי"ד נטע והדר אקשי ליה והא חזקיה מספקא ליה וקס"ד השתא דחזקיה משום ספיקא דצידה אחת ים ולענין בית בתי ערי חומה נמי מספקא ליה וליכא לפרש הכא דלענין קריאת המגילה בלבד קאמר דפשי' ליה לר' ומשום דמגנו דאם כן מילתא דפשיטא ליה לרבי היכי מספקא ליה לחזקיה אבל השתא ניחא דחזקיה ס"ל דמספ"ל משום דרשב"י עכ"ל וכנראה שיש חיסור לשון בדברי הרשב"א הללו ומ"מ כונתו מבוארת דכי הדר קאמר הש"ס לרבי פשיטא ליה לחזקיה מספק' ליה הכי קאמר לרבי פשיטא ליה דטבריא אע"פ שציד' אחת ים חשיב מוקפת חומה בין לענין בית בבתי ערי חומה ובין לענין מגילה ולית ליה לר' הא דתני בברייתא סביב פרט לטבריה שימה חומתה וכיון דר' פליג עלה מש"ה לחזקיה מספקא ליה לענין הלכה אי הלכ' כר' או כברייתא דדרי' סבי' פרט לטברי' שימה חומתה וכנר' דהרשב"א הוה גריס באות' ברייתי' דתני רשב"י סביב פרט לטבריא וזהו שכת' דחזקי' מספק' ליה משום דרשב"י וכ"כ בירושלמי שאין לו פי' באותה ברייתא וכן הוא בירושלמי שבספר קרבן העדה יע"ש.

ונמצא לפי דברי הרשב"א דהשתא בעי הש"ס למימר דחזקיה מספ"ל בין לענין בתי ערי חומה ובין לענין מגילה אי טבריא שצידה אחת ים חשיב מוקפת חומה או לא משום דפליגי בה ר' ותנא דברייתא דדריש סביב פרט לטבריא שימה חומתה. ובכן תו לא קשיא לדעת הר"ן ז"ל מידי דהשתא ודאי ר' לאו סברא שלישית הוא דלא כחזקיה ודלא כריב"ל דלפום האי אוקמתא ר' אתי נמי כריב"ל שפיר דלענין ישב ולבסוף הוקף ילפינן

שפיר מגילה מבתי ערי חומה. מיהו בענין זה דצידה אחת ים דוקא הוא דהוה בעי הש"ס למימר דר' ס"ל דחשיב שפיר מוקפת חומה בין לענין מגי' בין לענין דין בתי ערי חומה ופליג אתנא דברייתא דדריש סביב פרט לטבריא. מיהו חזקיה מספ"ל בשתיהן משום דאשכח תנא דברייתא דפליג אר' בהא.

ולפום האי אוקמתא אף חזקיה נמי מצי סבר כריב"ל בדין ישב ולבסוף הוקף דלא חשיב מוקפת חומה לענין מגילה כי היכי דלא חשיב לענין דין בתי ערי חומה מיהו בתר דמסיק תלמודא דר' נטע נטיעה בפורים לאו היינו משום דהוה בר ארביסר או בר חמיסר אלא משום דמלאכה לא קבילו עלייהו או משום דהוה נטיעה של שמחה דהשתא אין הכרח לומר דרבי פליג אהאיא ברייתא דדריש סביב פרט לטבריא ומסקינן נמי דחזקיה כי מספקא ליה בטבריא היינו דוקא לענין מגילה אי דמי לבתי ערי חומה או דילמא לענין מגי' במגנייא תלייא מילתא מעתה עכ"ל דפליג חזקיה אריב"ל דיליף מגילה מבתי ערי חומה לענין ישב ולבסוף הוקף אע"ג דמגנייא ומכסייא ולא חשבינן לה מוקפת חומה דומיא דבתי ערי חומה וברור.

ודע שהר"ן ז"ל לפי שיטת הסוברים דהא דריב"ל דאמר דישב ולבסוף הוקף אתמר אף לענין מגילה הוקשה לו דא"כ כרך מוקף חומה מימות יאושע היאך קורין בט"ו ואמאי לא חיישי שמא ישבה ולבסוף הוקפה ותירץ הוא ז"ל דכיון דדרך רוב המדינות להקיף תחילה ואח"כ לישב אזלינן בתר רובא יע"ש ואיכא למידק דבפ"ק דקידושין גבי ההיא דרוב' מסבלי והדר מקדשי כת' הר"ן ז"ל דהגי' בגמ' היא לא צריכא דרובא מסבלי והדר מקדשי ומיעוטא מקדשי והדר מסבלי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל דחיישי' למיעוטא וכת' הר"ן דהיינו טעמא דחיישינן למיעוטא ולא אזלינן בתר רובא משום דדבר התלוי במנהג לא אזלינן בתר רובא דהמנהג עשוי להשתנות זולת בדבר התלוי בטבע העולם כההיא דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוטא מפילות דהתם אזלינן בתר רובא שאין הדבר תלוי במעשה יע"ש ואם כן ה"נ כיון דהך מילתא דהוקף ולבסוף ישב תלוי במנהג ומעשה בני אדם אע"ג דרובא דעלמא נוהגים להקיף את החומה תחילה הוה ליה למיחש למיעוטא כיון דהמנהג עשוי להשתנות ותו קשה למ"ש הר"ן בקידושי' דבדבר התלוי במנהג לא אזלינן בתר רובא מהא דגרסינן בריש פרק כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דר"מ וחכ"א אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור כו' ואמרינן בגמ' מאי טעמא דרבנן דשרו והלא נעבדין ואי ס"ל דאינן נעבדין מ"ט דר"מ דאסר ומשני' לעולם דאינן נעבדין ובאתרא דר"מ היו נוהגי' לעובדן פעם אחת בשנה ר"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות כו' וע"ש בפירוש הר"ן ז"ל והשתא קשה דכיון דהוי

דבר התלוי במנהג אפילו לרבנן דר"מ הוה ליה למיחש למיעוטא שמא נהגו לעובדה דהמנהג עשוי להשתנות.

ואפשר לחלק בין מנהג התלוי בפרטות אקרקפתא דגברי כההיא דרובא מסבלי כו' דבהא הוא דס"ל להר"ן דבדבר התלוי במנהג לא אזלי' בתר רובא דהמנהג עשוי להשתנות ואפשר דהאיש הלזה יצא מן הכלל ושינה המנהג לקדש תחילה דלא כל הדעות שוות משא"כ בההיא דספק הוקף תחילה וההיא דכל הצלמים כיון דהוי דבר הנעשה בחבר עיר ובקהל עם אי' סבר' לומר דכולם עלתה הסכמתם הפך המנהג ודוק ועיין עוד במ"ש הנ"י פרק המקבל עלה דאמרי' ר"מ היה דורש לשון הדיוט וז"ל הילכך שמעינן משמעתין שכל שההדיוטות רגילין לכתו' אע"פ שלא נכת' כמי שנכתב דמי ואם הוא מנהג שהוא נוהג ברוב המקומות דנין בכל מקום בסתם ואם אינו נוהג אלא בקצת מקומות אין דנין בהם אלא באותם מקומות בלבד והיינו דר"מ הרנב"ר ז"ל עכ"ל וצ"ע כעת.

פרק ב

הלכה א

שורש דין קריאת המגילה וכתיבתה למפרע **הקורא את המגילה למפרע לא יצא כו'**. ע"כ. עיין למוהר"א אלפאנדארי ז"ל בספר מרכבת המשנה בפ"ב מהלכות מגילה שכתב בשם הרב המפולפל כמוהר"מ דנון ז"ל דה"ה אם כתב המגילה למפרע אע"פ שהקורא קראה כתקנה פסולה ולא יצא י"ח ודקדק כן מסוגייא שבפרק שני דמגילה דהוה בעי למפשט רבא מקרא דלהיות עושים את ב' הימים האלה ככתבם וכזמנם מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא ודחי תלמודא אטו קריאה כתיבה הכא עשיה כתיבה ומתוך כך מפיק לה מקרא דוהימים האלה נזכרים ונעשים והוק' לו להרב דמאי ס"ד דרבא להוכיח כן מקרא דככתבם מאחר דתשובתה בצידה אטו קריאה כתיבה הכא ודקארי לה מאי קארי לה ועוד דנימא אם אינו ענין לעשיה תנהו ענין לקריאה ועוד דלקמן בדי"ט מפיק הש"ס דבעי כתיבה אשורית מהאי דככתבם ואמאי לא הקשה כי הכא והא עשיה כתיבה ועוד דאי מפיק מככתבם לענין שתהא אשורית ה"נ לענין למפרע מפיק מדכת' ככתבם כמו שהיא כתובה על הסדר (ולרבא היקשא דנזכרים ונעשים אצטריך למ"ש בפ"ק) ועוד דמסקנ' הש"ס דמפיק לה מקרא דנזכרים ונעשים א"כ היקשא דככתבם למאי אהני. וע"ק דבירושלמי מפיק ליה מקרא דככתבם ולא קשייא ליה אטו קריאה כתיבה הכא ולייישב כל זה עכ"ל דרבא ידע דאצטריך ככתבם באם אינו ענין למילף דבעי' אשורית

כדלקמן די"ט ולהכי אצטריך הכא למילף דלמפרע לא מהיקשא דככתבם וכזמנם דמה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא ומשמע מינה דכתיבת המגילה למפרע לא ומינה דה"ה לקריאה דהכי מסתברא והכי ס"ל להירושלמי אמנם סתמא דש"ס לא ס"ל סברא זו למילף הקריאה מן הכתיבה כיון דלא כתיב להיות נזכרים את שני הימים ולהכי אהדר אקרא דנזכרים ונעשים ונמצא לפי המסקנא נמי איצטריך היקשא דככתבם וכזמנם שתהא כתוב' על הסדר ולרבא היקשא דנזכרים ונעשים אצטריך למ"ש בפ"ק דמגילה ד"ב נמצא דבין לרבא ובין לסתמא דש"ס כתיבת המגילה למפרע וקריאתה פסולה. ועוד הביא ראיה דכתיבת המגי' למפרע דפסולה דכיון דקי"ל דלענין הקריאה יש למגילה דין אגרת כאותה ששנינו הקורא את המגילה עומד או יושב וכמ"ש הר"ן פ"ב דמגילה מעתה הדברי' ק"ו בענין למפרע דאם בקריאה דקי"ל דלא יצא כ"ש בדבר דהוייא מגופה אי הוייא למפרע דבודאי לא יצא וזכינו לדין דאם היתה כתובה ותפורה למפרע לא יצא דלענין זה דין ספר קרינן ליה עכ"ל.

והר"ב הלוי ז"ל בר פלוגתיה נחלק עליו דאף לרבא מצינן למימר דכתיבת המגילה למפרע לא מפסל מהיקשא דלהיות עושים את שני הימים ככתבם היינו שיהיה הכתיבה בלשון אשורית והיקשא דככתבם לזמנים בא ללמד על הקריאה שלא יהיה למפרע ואפקיה לקריאה בלשון כתיבה משום דהכותב צריך שיוציא התיבה מפיו קודם שיכתוב והיינו דקאמר רבא אף כתבם למפרע לא כלומר הקריאה אבל כתיבת המגילה ותפירתה למפרע לא מיפסיל כיון שהקורא קורא אותה כדרכה ומה שהביא ראיה מק"ו דקריאה אין זו ראיה דקרי' שאני שיוצא בה י"ח יע"ש וחזר הרב מוהר"מ דנון לחזק ראיה שניה דאפילו אם כתיבת המגילה יהיה דינה כאיגרת אין דרך האיגרת לכתוב העניינים שלא כסדרן ודחה לו הרב"ה ז"ל דראיה זו היא מכח הסב' ואין כאן מופת חותך. סוף דבר שלמוהר"מ דנון מפשט פשיטא ליה דאם קרא את המגילה כשהיא כתובה למפרע לא יצא וצריך לחזור ולברך עליה ולקרותה במגילה כשרה ולהרב"ה ז"ל ספוקי מספ"ל כיון שלא מצינו בשום תנא או אמורא או בשום פוסק ראשון או אחרון שיאמר דבר זה דאם כדברי מוהר"מ דנון לא הוה משתמיט שום חד מינייהו לכתוב דבר זה שאם קרא אותה למפרע לא יצא כך אם היתה כתובה למפרע לא יצא ולענין הלכה למעשה נראה לע"ד שצריך לחזור ולקרותה במגילה כתובה ותפורה כתקנה אבל לא יחזור לברך עליה מאחר שלא בא הדבר מבואר בשום אחד מהראשונים ואחרונים וכל כי האי מילתא אין כח ביד האחרונים לחדש דבר כזה מתוך פלפול ובפרט בענין ברכות שאינן מעכבות.

וראיתי בספר נדפס מחדש לרב אחאי הרב המובהק כמוהר"י חזן הי"ו זה שמו חקרי

לב סימן קל"ג עמד בענין זה והרחיב הדיבור בו ויש לי לעמוד בכל דבריו תחי' וראש עמד בסוגיית הגמרא דפ"ק דמגילה ד"ט דיליף מקרא דככתבם וכלשונם שצריך שיהיה כתובה בכתב אשורית ובדי"ט יליף לה מקרא דככתבם וכזמנם וע"ק דקרא דככתבם וכלשונם באגרות ששלח מרדכי בשם המלך קאי ומה שייכות יש לזה למגילת אסתר עכ"ל.

ואנכי לא ידעתי למה לא זכר שר שכן הוקשה לו להפר"ח ז"ל בסימן זה ס"ט ומתוך כך כתב ואולי ט"ס יש בש"ס ד"ט וצ"ל ככתבם וכזמנם כיע"ש. איברא שבתוס' שם ד"ט ד"ה כאן במגילה ובחי' הרשב"א ז"ל שם ובמלחמות הרמב"ן בפ"ב דמגיל' והר"ן ז"ל בהלכות גבי לעז יוני וכן בשבת ר"פ כל כתבי גרסינן ג"כ ככתבם וכלשונם. ודוחק לומר שנפל טעות בכל אלו הספרים. ושוב ראיתי לרב אחאי לקמן סימן קל"ד דרס"ה ע"ב עמד על דברי הפ"ח ז"ל הללו ותמה עליהם מדברי הרמב"ן והר"ן ז"ל ולא זכר דברי התוס' וחי' הרשב"א הקרובים אליו. ואיך שיהיה ליישב זה כתב רב אחאי כאן ולקמן דרס"ה סע"א דהש"ס הכי קיליף דקרא דככתבם וכלשונם הורה לנו דמה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה וכמו שדרשו בסנהדרין דכ"ב וכיון שכן ודאי דהמגילה נכתבה בכתב אשורית ובלה"ק ובודאי דהכי צריך לקרותה כנתינתה ע"ד שאמרו ברפ"ב דברכות דאי ס"ד בלה"ק נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי וכתוב בחי' הרשב"א שם בשם רבינו האיי וכ"כ התוס' בסוטה דל"ג ד"ה כל דכיון דנתינתה כך כך צריך לקרותה ומאי דמייתי בדי"ט מקרא דככתבם וכזמנם ניחא ליה טפי לאתויי מהתם דבצווי דיני פורים איירי קרא ואה"נ דמקרא דככתבם וכלשונם נפיק כמדובר את"ד נר"ו.

ואני יגעתי ולא מצאתי בדברי התוס' והרשב"א שכתבו בשם רב האיי ז"ל בפשיטות דכיון דניתנה התורה בלה"ק כך צריך לקרותה אלא הם ז"ל כתבו דלכ"ע בין לר' ובין לרבנן מרע"ה לא כתב התורה אלא בכתב אשורית ובלה"ק ואפ"ה אפשר לומר שנתן רשות להעתיקה בכל לשון ובכל כתב והש"ס הוה בעי למפשט לדעת רבי דדריש גבי ק"ש והיו בהוייתן יהיו ששאר התורה נתן רשות להעתיקה בכל לשון ובכל כתב ודחי תלמודא דדילמא אצטריך והיו לאפוקי דרשת שמע בכל לשון שאתה שומע ואכתי שאר התורה לרבי אפשר שלא נתן רשות להעתיק דומיא דק"ש ולדעת רבנן דר' הוה בעי למפשט איפכא ודחי דאכתי איכא למימר דס"ל לרבנן דשאר התורה נמי ניתן רשות להעתיק בכל לשון דומיא דק"ש דשמע בכל ל' אצטריך לאפוקי דרשת והיו דלא נדרוש כרבי ונשאר עדיין בס' בין לרבי ובין לרבנן אי ס"ל דכל התורה נכתב בכל ל' או לא והיינו פלוגתייהו דרבנן ורשב"ג במתניתין דמגילה אי ספרים נכתבים בכל לשון או לא. אמנם

במגילה מבואר הדבר שנתן מרדכי רשות להעתיקה בכל לשון ובכל כתב כמו ששנינו אבל קורין אותה ללועזות בלעז וכמ"ש התוס' שם במגילה ד"ח ע"ב ד"ה עד שיכתוב כו' אלא שאין באותה כתיבה ולשון קדושה לטמא את הידים כיון שאין יוצאין בה אלא המבינים באותו לשון משא"כ בלה"ק וכתב אשורית יוצאין בה אף אותם שאין מבינים בה. סוף דבר זה הדרך שכתב רב אחאי דקרא דככתב' וכלשונ' הורה לנו דכל שנכתב תחילה בלה"ק כך צריך לקרותה ככתיבתם אין זה דרך אמיתי דא"כ איך התירו ללועזות בלעז לכותבה ולקרותה בלעז אטו פרשיות התורה של חיוב כפרשת זכור וכיוצא שכתבו התוס' ז"ל ברפ"ב דברכות ולקמן בפ"ב דמגילה כותבין אותה ללועזות בלעז ואף שהר"ן בר"פ כל כתבי כת' בשם הראב"ד דכמו שהתירו במגילה גיפטי לגיפטי ועלמית לעלמית ומדיית למדיית וכן כל לשון ולשון מאותם הרגילים בהם אף שבמגילה כתיב בה ככתבם וכלשונם כ"ש בשאר ספרים הילכך כתבי הקדש למי שניתנו לקרות בהם מצילין אותם במקומם מפני הדליקה יע"ש. אין ספק שלא התיר הרמב"ן אלא לכותבה ולקרות בהם קריאה שאינה של חיוב דאורייתא אבל קריאה של חיוב דאורייתא ודאי דלא התירו אלא באשורית ובלה"ק וזה מבואר בלשון הראב"ד שכתב כ"ש בשאר ספרים ודוק. וכי תימא ולדידך מי ניחא דאפי' תימ' דלא נפקא מקרא דככתבם וכלשונם על הדרך הלזה אלא נפק' לן מקרא דככתבם וכזמנם אכתי קשה דכיון דקרא סתמא קאמר להיות עושי' את ב' הימים ככתבם דהיינו בכתב אשורית ובלה"ק היאך התירו ללועזות בלעז והרי קרא סגר הדלת דוקא ככתבם ומשמע בין למבינים ובין לשאינם מבינים אין לך אלא ככתבם דהיינו בלה"ק ואשורית כסתם כתבם של היאודי' שהוא כתב אשורית ולה"ק והיכן מצאו היתר בכתוב ללועזות בלעז אי מהא לא איירייא דמדכתיב ככתבם בכ"ף הדמיון ולא כתיב בכתבם בבי"ת דייקו חכמי' להתיר ללועזות בלעז וכן צ"ל לאביי בד"ט דמפיק ליה מקרא דככתבם וכלשונם ועיין להפר"ח בסימן זה סק"ט אמנם לדרכו של רב אחאי לא יכולתי להלום היאך מצאו היתר ללועזות בלעז ודוק.

ולעיקר קושיית רב אחאי והיא קו' הרפ"ח היאך יליף תלמודא מקרא דככתבם וכלשונם הנאמר באגרות מרדכי בשם המלך אחשורוש לענין קריאת מגילת אסתר וכתיבתה שיהיה בכת' אשורית ובלה"ק נלע"ד ברור דעיקר הילפותא הוא מקר' דככתב' וכזמנ' כמ"ש בדי"ט אלא דמהאי קרא ליכא ילפותא אלא לענין הכתיבה לבד שיהיה אשורית אבל הלשון אפשר שיהיה בכל לשון לזה אהני לן קרא דככתבם וכלשונם ללמוד בג"ש מה התם ככתב' וכלשונם הכא נמי ככתבם וכלשונם א"נ הכי קיליף כיון דעיקר הנס נכתב להם ככתבם וכלשונם והקפיד הכתוב לכתוב שכך נכתב להם בשם המלך ככתבם

וכלשונם ה"נ ראוי לעשות בקריאת המגילה דאי לא מה צורך לכתוב לנו שהאגרות נכתבו להם ככתבם וכלשונם וזה ברור.

תו חזיתיה לרב אחאי שכתב על דברי מוהר"מ דנון ז"ל וז"ל אך מאי דק"ל להרב דמאי ס"ד דרבא כו' נ"ל ליישב דקריאה נמי שפיר נכלל בלשון עשיה דעקימת פה הוי מעשה כמ"ש בסנהדרין דס"ה ובפ"ק דבב"ק ד"ה וזה נ"ל דעת הירושלמי וכן נראה דעת המתרגם כו' והש"ס דדחי דברי רבא ס"ל דשאני התם דבדבורא עבדי מעשה כו' אך רבא והמתרגם והירו' ס"ל דאף זה נקרא מעשה עכ"ל ולא נחה דעתי בזה להמציא מחלוקת חדש וסברא שלא שמענוה בש"ס דהאומר מעיקרא דעקימת פה חשיב מעשה הוא ר"י ולדידיה עכ"ל כמ"ש התוס' בסנהדרין דס"ל דדוקא היכא דבדיבורו עביד מעשה הוא דחשיב עקימת פה מעשה וכל בר מן דין לא חשיב מעשה ואיך נחדש אנו סברא חדשה דאיכא מאן דס"ל דאפי' הכי חשיב מעשה וטפי אית לן למימר כמ"ש מוהר"ם דנון ז"ל דרבא והירושלמי משמע להו למדרש קרא דלהיות עושי' באם אינו ענין לקריאת המגילה והיקשא דככתבם וכזמנם לענין כתיבת המגילה דלמפרע לא ומינה יליף רבא והירושלמי לקריאתה נמי. אמנם סתמא דש"ס לא משמע ליה למילף קריאה מכתיבה לענין למפרע עד דאשכח קרא בהדייא דנזכרים ונעשים והם דברים נכונים וראויין למי שאמרן. ומ"ש רב אחאי נר"ו שדעת המתרגם גם כן כרבא והירושלמי לדבר זה יסלח אדוני שהמתרגם שתרגם במכתב רושם עבראי ולא כתב במכתב לשון עבראי דזה מבואר שהוא מפרש ככתבם על כתב האותיות שיהיו בכתב אשורית אבל לא שיהיו בלה"ק והן הן דברי רש"י בפירוש המקרא וזו היא מה ששנינו לקמן די"ט עד שתהא כתובה אשורית דהיינו אותיות אשורית ואמרינן בגמרא מנלן דכתיב ככתבם אמנם ההיקש לקריאה שיהיה בל"הק לא נפקא לן מקרא דהכא לכ"ע וכמ"ש מוהר"מ דנון ז"ל.

עו"כ רב אחאי נר"ו גם מאי דק"ל דנימא אם אינו ענין לעשיה כו' אחר המחילה ל"ק דהרי אצטריך לגופיה דקבלו לקיים ככל אשר כתב מרדכי בדיני פורים וכזמנם אצטריך לומר זמנו של זה לאו כזמנו של זה כמ"ש במגילה ד"ב עכ"ל ולא דק בזה דאם כן איך דריש לקמן די"ט דבעינן כת' אשורית מדכתיב ככתבם הרי דככתבם לא קאי אלא על מ"ש מרדכי בדיני פורים אלא ודאי משום דאייתר ליה הוא דדריש ליה לענין כתיבת המגילה ובאם אינו ענין דהיה די באומרו קיימו וקבלו היאודי' לעשות את ימי הפורים האלה ובודאי שהוא כאשר כתב להם מרדכי ומשום הכי ק"ל להרב דה"נ מאי קא ק"ל לרבא דשפיר איכא למימר דרבא נמי דריש קרא לכתיבת המגילה באם אינו ענין וזה ברור.

עו"כ וז"ל גם מ"ש דכי היכי דיליף בדי"ט כו' ה"נ נילף דבעי כתיבת המגילה על הסדר כו' הא נמי ל"ק דכתבם על כתבי מרדכי קאי ואע"פ כן יליף כתיבה אשורית כיון דכתיבה שלהם היה אשורית כך צריך לכותבה כמ"ש בפרק ב' דברכות וכמו שכתבנו לעי' עכ"ל גם אני כבר כתבתי לעיל דמההיא דברכות לא משמע מידי שאע"פ שלהם היה אשורית וכך נכתבה המגילה מעיקרא אלו נתנו רשות להעתיקה בלשון אחר כותבין בכל לשון ובהא פליגי רבנן ורשב"ג במתני' אם יש רשות להעתיקה בכל כתב ולשון דלרבנן ס"ל דיש רשות ולרשב"ג אין רשות אלא ליונית בלבד וגבי המגילה הרי יש לנו רשות כמ"ש אבל קורין אותה ללעזות בלעז והיינו מדכתיב ככתבם וכזמנם כמדובר לעיל.

עו"כ וז"ל גם מ"ש דלמסקנא היקש דככתבם וכזמנם למאי אהני כו' הא נמי לא מכרעא שאין אנו אחראין לדרוש כל מגילת אסתר אף על פי שלא ניתנה לידרש כו' עכ"ל. לא ידענא מאי קאמר מאחר דרבא דריש היקשא ותלמודא לא דחי ליה אלא משום דעשיה כתיבה הכא ולא קריאה שפיר קמקשה הרב דתלמודא הילי"ל דהאי היקש' לא דרשי' ולהכי הוצרך הרב לומר דתלמודא כבר ידע דהאי היקשא אצטריך לענין כתיבת המגילה והוא דרך ישר למעיין היטב.

עוד כתב וכן נראה דבדף ז' דמגילה סבירא ליה לשמואל דמגילת אסתר לא ניתנה ליכתב ואם כן תקשי ליה כל הני רבויי דדריש הש"ס בכל מס' מגילה בדיני כתיבת המגילה כו' עכ"ל ואי מהא לא אירייא דכבר כתבו התוס' שם דאפי' לשמואל לא ניתן ליכתב ברוה"ק כלומר שרוה"ק לא ציוה בפירו' לכותבה אלא נאמרה הלשון הזה ברוה"ק ורבנן הוא שצוו לכות' ואסמוך אהנהו קראי הנאמרים ברוה"ק דרך אסמכתא ואף שמואל מודה בהו.

עוד כתב אך את זה ק"ל עמ"ש רש"י בפירוש המגילה כו' ואולי כו' והרואה יראה שדברי רש"י הם דברי הש"ס בדי"ט על מה ששנינו עד שתהא כתובה אשורית מאי טעמא דכתיב ככתבם וכזמנם ומה שהוק' לרב אחאי בדבריו כבר הוק' לו למוהר"מ דנון על הש"ס וע"פ דרכו דרך ישרה בפירוש הסוגייא יתיישבו דברי רש"י ז"ל ואם הוא ז"ל לא נחה דעתו בדרכו של הרב ז"ל מה לו כי יצעק על דברי רש"י ז"ל איברא כי לעיל מזה ד"ה אחר יישב הסוגייא לפי דרכו וכבר כתבתי שאינו נכון לע"ד כמדובר לעיל. עוד כתב גם ראיתי להרב הנז' שהביא ראיה לדברי הר"ן דבדברים שהם בגופה של מגילה דינה כספר תו' והכא נמי דבר שבגופה הוי ופוסל כס"ת. ולדידי מלבד מה שדחה הרב היא גופה צריכה רבה בס"ת אי נפסל בכתיבה למפרע וכבר עמדתי על זה בחלק י"ד עכ"ל.

ואני אומר דודאי בס"ת פסול אי כתב למפרע פסוק אחד או תיבה אחת ואפי' אות אחת

כיון שמשנה ענין הספר והרי אמרו בפרק הקומץ הביאו הטור בי"ד סימן רמ"ו שאם דילג תיבה או יותר יכול לתלות בין שני השיטין וכתב מרן בבדק הבית בשם התשב"ץ דאפילו פסוק אחד יכול לתלות בין שני השיטין אעפ"י שיצטרך הקורא אחר שהשלים קריאתו לחזור למעלה אל פסוק הראשון דאין לחוש לסירוס זה כיון שהכתיבה בתליה דקה יותר מכתיבת שאר הדף מינכרא מילתא דלשם תליה כתוב כך וכן מוכיח זה בירושלמי. וכתב עוד שלכתוב בין הדפין פסול וכבר בא מעשה לידו ופסלו וציוה לתקנו ואף על פי שלא כתבו הרמב"ם בכלל הדברים הפסולים זה הוא בכלל מ"ש שספר תורה שחיסר בו אפילו אות אחת פסול שמ"ש בין הדפין הרי הוא כמו שלא נכתב יע"ש דון מינה דכל שנכתב שלא במקומו והקור' יסרס המקרא ודאי שהוא כחסר מעיקרא הוא וזה מבואר ממ"ש שיתלה אותו בין השיטין כן נראה לע"ד ברור.

עוד כתב וכשאני לעצמי נ"ל ראיה מעיקר הך סוגייא כו' דאע"ג דיש לדחות דקריאה חמיר הא נמי לא איירייא דכיון דלהירושלמי והתרגום כו' מנ"ל לאפושי בפלוגתא ואף כי הוי ספק אין ספק זה מוציא מידי ודאי פיסול דהירושלמי והתרגום כי ע"כ מצד זה נראה דפסול עכ"ל. ואני אומר דזה אינו דמהתרגום ליכא ראיה דאיהו לא דריש הקש לקריאת המגילה דפסולה למפרע ופיסול התרגום הוא כשכת' האותיות בצורת כתב גיפטי או עברי או מדיי ומי זה אמר דדריש הקש לכתיבת וקריאת המגילה למפרע ומהירושלמי גם כן ליכא ראיה דאפשר דדריש היקשא לקריאת המגילה דוקא ולא לכתיב' וכמו שדחה מוהר"ב הלוי ז"ל למוהר"מ דנון שדרכו דרך ישר ומדוקדק יותר ממ"ש רב אחאי דלדידיה דמוהר"מ דנון ז"ל אף סתמא דש"ס דידן דריש כרבא לענין הכתי' לבד ולא לקריאתה עד דאפקי' לקריא' מקרא דנזכרים ונעשים ואפשר דהירוש' לא הוצרך להאריך ואההוא קרא נמי סמיך ודוק.

עוד כתב רב אחאי בדף ס"ג ע"ד ד"ה נראה לי להביא ראיה כו' והן קדם הקשה בסוגיית הגמרא ד"ט דמפיק כתב אשורית ול' הקדש בתפילין ומזוזות מקרא דוהיו ובריש פ' היה קורא דריש התם קרא דוהיו לרבי לענין ק"ש וכתב וכ"ת תרתי ש"מ אכתי קשה במ"ש שם ורבנן הא כתיב והיו ומשני דאצטריך שלא יקרא למפרע ואם אית' לימא דאצטריך לכתיבת תו"מ דבעי' אשורית ולה"ק. וגם ממ"ש ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה נראה דלא אמרי' בתיבת והיו תרתי שמע מינ' ואם כן תקשי לכ"ע מסוגיין דלא אתי כי אם לכתיבת תו"מ ומנ"ל בק"ש לה"ק וקריאה למפרע ועוד קשה כו' ולזה אך קמייתא קשה עכ"ד עכ"ל.

והנה אין ספק כי כל משאו ומתנו בזה הוא בהניח דדרשא זו דדריש הש"ס הכא בתו"מ

שיהיו בכת' אשורית ולה"ק היינו ממילת והיו הדברים האלה על לבבך וכמ"ש רש"י כאן בסוגיין דלולי דברי רש"י יכולים היינו לפרש דממילת והיו לטוטפות הוא דדריש וההיא דריש פרק היה קורא היינו ממילת והיו הדברים וכיון דתרי והיו כתיבי תו לא קשייא ולא מידי וכמ"ש רב אחאי בסוף דבריו. ולדידי אף לרש"י ז"ל לא קשיא ולא מידי דאיהו ז"ל אזיל ומודה דלרבנן דרבי אפשר דממילת והיו לטוטפות נפיק לתו"מ דבעי אשורית ולה"ק ומ"ש כאן דנפיק ממילת והיו הדברים היינו אליבא דרבי דדריש והיו לענין קריאת שמע שיהיו בהוייתן בלה"ק וממילת הדברים שיקרא אותה כסדרה ולא למפרע ולדידיה אין צורך למדרש קרא דוהיו לטוטפות לענין תפילין כיון דמהך קרא גופיה דוהיו הדברים מצי למילף תרוייהו ק"ש ותו"מ וכמ"ש רש"י ז"ל וכיון דפרשה זו כתובה בהן מינה דתו"מ בעי אשורית ולה"ק ולדידיה דרבי ודאי תו לא קשיא היכי יליף תרווייהו דדוקא כי דרשי' והיו בהוייתן יהיו לענין הקריאה שיהיה בלה"ק וגם למדרש מיניה שיהיה הקריאה כסדרה ולא למפרע לא ניחא ליה להש"ס למדרש מיניה מפני שהן שני עניינים נפרדים ולהכי פריך ולרבי שלא יקרא למפרע מנ"ל אבל כי דרשינן ממילת והיו שיהיו בהוייתן דהיינו בלה"ק בין לענין קריאתה ובין לענין תו"מ דהכל ענין אחד ופרשה זו יהיה בלה"ק שפיר שמעינן מינה דשתיהן ודאי כמבואר בדברי רש"י ז"ל ולדידיה דרבי מילת והיו לטוטפות אצטריך לדרשא אחריתי.

אמנם לרבנן דרבי דדרשי מילת שמע לענין ק"ש בכל לשון שאתה שומע תו לא מצו למדרש מילת והיו הדברים האלה לענין תו"מ שיהיו בהוייתן ומשום דפרשה זו כתובה בהן וכמ"ש רש"י ז"ל דהא שמע נמי כתיב בהו דמשמע בכל לשון שאת' שומע ואדיליף ממילת והיו לתו"מ שיהיו בהוייתן ומיל' שמע בכל לשון שאתה שומע לענין ק"ש אימא איפכא דק"ש בעי ככתבה מדכתיב שמע הילכך עכ"ל דלרבנן דרבי מילת והיו הדברים לענין ק"ש נמי דרשי' לה ולומר שיהיה כסדרה ולא למפרע ומינה דתו"מ נמי הכי הוא ולדידהו תו"מ שיהיה בלה"ק אפשר דהלמ"מ הוא או מקרא דוהיו לטוטפות מפיק לה או דס"ל דכל התורה כולה בלה"ק נאמרה או בק"ש דוקא גלי קרא שמע בכל לשון שאתה שומע סוף דבר דברי רש"י שכתב דממילת והיו הדברים נפיק דרשא דתו"מ בעי אשורית ולה"ק אזלי אליבא דר' ותו לא ולא מידי מכל מה שנשא ונתן רב אחאי בזה.

עוד כתב וז"ל והנה אמת דלדעת הסוברים דק"ש דרבנן לא קשייא מזה דע"כ כולה הך סוגייא אסמכתא בעלמא הוא ועיקר הריבוי דכתיבת תפי' ומזוזות דהוי מד"ת עכ"ל עי' להתו' בסוט' דל"ב ע"ב סד"ה ורבי שכתבו דכולה הך סוגייא מוכחא דאזלא כמ"ד ק"ש דאורייתא ולא אסמכתא הפך מה שכת' רב אחאי ואף שהתוס' הניחו הדבר בתימא איך

שמואל וסתמא דש"ס ס"ל דהוי דרבנן כבר עמד בזה הרב שאגת אריה ז"ל ויישב כל הסוגייאות דאף למאן דאמר קריאת שמע דרבנן אצטריכו הני ריבויי ואם כן זה שכת' רב אחאי למאן דאמר כו' ולמ"ד כו' אינו מן הישוב לפי דברי הרב הנז' האמתיים: ואף לפי דברי רב אחאי דלמ"ד ק"ש דרבנן ניחא דאותה סוגייא אסמכתא בעלמא היא ולמ"ד דאורייתא קשה לא ידעתי מאי קא ק"ל דלהנהו מ"ד דאורייתא מפרשו דממילת והיו לטוטפות הוא דנפקא ליה לתו"מ שלא כדברי רש"י שכת' דנפקא ליה מוהיו הדברים ולרש"י ז"ל אותה סוגייא אסמכתא בעלמא דקריאת שמע דרבנן זהו לפי דבריו נר"ו אמנם כבר כתבתי דבלאו הכי לא קשיא כמדובר.

עוד כתב בסוף דרס"ג ע"ד שיש לחקור לרשב"ג שהתיר לכתוב יונית בס"ת אם הוא מד"ת או מד"ס עד שלאחר החיפוש מצא למוהרש"י שכתב דעיקר האיסור וההתר הוא מד"ס וכתב עליו וקשה דהיכן נזכר איסור זה דחכמים אף ביונית ועוד שכבר ידוע מה שכתב הט"ז בי"ד סימן קי"ז דדבר שהתירו הכתוב אין כח ביד חכמים לאסור ועוד קשה דאיך התירו במעשה דתלמי דהא קי"ל אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו כמ"ש בע"ז דף ל"ו ואי בימי תלמי התירו משום אונס מלכות לא הותר מפני זה האיסור וכי תימא דהכא נמי אסיר בד' י"ח דמגילה אמרו דלעז יוני לכל כשר. כי על כן חזר וכתב שנ"ל דאף על גב דהוי היתר היונית מד"ת שייך שפיר לשון והתירו כיון שאינו מפורש היתרו בתורה ושוב לא נתקררה דעתו בזה דאפשר דמדרבנן הוא שהתירו היונית ומד"ת כל הלשונות שוים לאיסור אף בס' תורה ובזה ניחא ליה דלא צריך קרא דוהיו לתו"מ למעוטי יונית כיון דמד"ת אסורים בלאו הכי וחזר וכ' דאין זה מספיק וכ"ש שדעת מוהרש"י דהיתר יונית הוי ד"ת וחיזק דבריו דהא קי"ל אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה ושכן כתב הרמב"ן והר"ן דקרא דוהיו וקרא דככתבם בא למעט לשון יונית לרשב"ג ואם היתר יונית בספר תורה הוי מד"ס והיינו ודאי במעשה דתלמי דהיה בבית שני ואיך ימעט מילת ככתבם שנכתב בימי מרדכי יונית היה אסור מד"ת ומד"ס אלא ודאי דס"ל דהיתר יונית בס"ת הוי מד"ת ועל זה הוקשה לו דאם כן דיפת אלהים ליפת מד"ת היא להתיר יונית א"כ ר"י פליג דידיה אדידיה מהך דמגילה ד"ט למ"ש ביומא ד"ט ע"ב עכת"ד נר"ו.

ואני אומר כמה לא מעלי לדידי הך שמעתתא דשקיל וטרי אי היתר יונית הוי דאוריי' או דרבנן כאלו עיקר האיסור מפשט פשיטא לי' דהוי דאורייתא וזה ממה שאין הפה יכולה לדבר דאם עיקר האיסור דכל לשון הוא דאורייתא איך ההיתר יהיה מדרבנן אטו מי איכא למ"ד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה ומעיקרא היה

לו לישא וליתן אי איסור כתיבת שאר לשונות הוי דאורייתא או דרבנן ולא הי"ל לישא וליתן בהיתר אי הוי דרבנן או דאורייתא.

והנה אין ספק אצלי דעיקר איסור דשאר לשונות דהוי דרבנן ואף לשון יוני נמי לר' יאודה דאמר בד"ט דאף דרבותינו לא התירו יונית אלא בס"ת דוקא ולא בשאר ספרים אין איסורו אלא מדרבנן דמדאורייתא שרי שהרי בשבעים לשון נאמרה כמ"ש התוס' בריש פרק היה קורא דף י"ג ד"ה בלשון הקודש נאמרה שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לע' לשון והכי איתא פרק ר"ע דף פ"ח ע"ב בשם רבי יוחנן על פסוק ה' יתן אומר המבשרות יע"ש ובסוטה פרק אלו נאמרין דל"ו ע"א אמרו כשעברו ישראל את הירדן הביאו אבנים וכתבו עליהן את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר באר היטב וכן כת' רש"י בפי' התורה בפרשת כי תבוא ובריש פרשת דברים בפסוק הואיל משה באר התורה כו' והכי איתא בסוטה דף ל"ה ע"ב ואין ספק דה"ט דחכמים דמתני' שאמרו שהספרים נכתבים בכל לשון אלא דחכמים הוא דאסרו לכתוב את הספרים בכל לשון לדעת ר' יאוד' וכן לרשב"ג משום חשיבות הלשון וקדושתו דקדיש טפי וכ"כ אותו משה ר' ע"ה כשמסרו ללויים אלא דלרשב"ג התירו היונית משום ברכתו של נח ליפת שישכון באהלי שם ומהאי טעמא כתבוהו לתלמי. אמנם לר' יאוד' לא דרישו האי דרשא דיפת אלהים ליפת וס"ל דלא התירו חכמים אפילו בלשון יוני אלא דוקא בספ' תורה ומשום מעשה דתלמי והואיל ואשתרי באונס אשתרי לכל: ועוד דמאותו מעשה ואילך הורגלו באותו לשון כמ"ש רבינו בפירוש המשנ' והן הן דברי הרב מוהר"ש יפה ז"ל.

ומה שהקשה רב אחאי על דבריו דהיכן הוזכר איסור זה דחכמים אף ביונית לא ידעתי מאי קא ק"ל דכאן בדברי ר' יאוד' ורשב"ג נזכר איסור זה שאמרו אף רבותינו לא התירו אלא יונית ובס' תור' לר"י מכלל דשאר לשונות אסרו דאי מדאורייתא אסור היאך ניתנה בע' לשון והיאך כתבוה בעבר הירדן בע' לשון ועוד דלא מצינו בתורה שום איסור בהדייא ואדרבא דרשו שמע בכל לשון שאתה שומע אלא דמהתם ליכא ראיה לא לאיסור ולא להיתר כמ"ש בריש פרק היה קורא משום דכתיב והיו כו' כיע"ש גם מה שהקשה עוד רב אחאי נר"ו על דברי מוהרש"י ממ"ש הט"ז ז"ל בי"ד תמהני טובא דהט"ז לא כתב אלא דבר שהתירו הכתוב בפירוש בתורה אבל דבר היתר שאינו כתוב בפי' אע"פ שמסברא הוא מותר מן התורה כיון שאינו מפורש שפיר יש כח לחכמים לאסור. ועיין בספ' לשון למודים חלק א"ח סימן קס"ב שעשה סמוכות לדברי הט"ז. ועיין בספר שם אהרן בקונטריס שבולי הלקט בחי' לקידושין דף ל"ט ועיין בספר שער המלך למורי הרב בה' יסודי התורה ד"ב ע"ג וע"ב ובחי' למסכת י"ט ריש פרק אין צדין ושם דל"ב

ע"א יע"ש. והכא אין היתרו מפורש בכתוב אלא מסברא הוא ההיתר שלא יש איסור בזה בתורה גם מה שהוקשה לו עוד דאיך התירו במעשה דתלמי כיון דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו כו' הא לא קשייא ולא מידי דאיכא למימר דמעיקרא כך התנו שאם יצטרכו לאיזה צורך יכתבו כמ"ש בג' בריש מועד קטן דף ג' וכמ"ש התו' בפ' מרובה דפ"ב ע"ב ד"ה אתא יע"ש.

ואיך שיהיה הנה לדעתי מבואר הדבר דאיסור זה דכתיבת ספרים בכל לשון אינו אלא מדרבנן דוקא וליכא שום איסור דאורייתא כיון דהתורה בכל לשון נאמרה כמדובר. ואי קשיא לך שהרי בסוטה דל"ג ע"א אמרו ולויים גופייהו מנ"ל שאמרו הברכות והקללות בלשון הקודש אתייא קול קול ממשה כתיב הכא וענו הלוים קול רם וכתיב התם משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקדש אף כאן בלשון הקודש ופירש רש"י יעננו בקול במתן תורה ובלשון הקודש ניתנה תורה יע"ש ואפשר דלישראל ניתנה בלשון הקודש ולא בלשון אחר ומפני שישמעו אומות העולם היה מתחלק לע' לשון.

איברא דמקרא דיפת אלהים ליפת משמע דמדאורייתא לא הותר אלא יונית וכן משמע מדברי הרמב"ן והר"ן ז"ל שכתבו דקרא דוהיו אצטריך למעוטי יונית ואפשר דכיון דדרשא היא ואיכא למדרש קרא כההיא דיומא אין כאן איסור תורה ועוד דאין למדין מקודם מתן תורה כל שהוא דרך סיפור כמ"ש מוהר"ש אלגאזי ז"ל בספר יבין שמועה כלל ש' אם לא כשהוא דרך מצוה כגיד הנשה יע"ש והכתוב הזה מספר שבירך נח ליפת שיזכה לזרע מיופה בלשון עד שיבחרו ישראל לכתוב ספריהם בלשונו היפה ולא שאסר שאר לשונות ודוק. גם מה שהוקשה לו דר"י אדר"י ממ"ש כאן במגילה ד"ט כדרשא דקרא דיפת אלהים ליפת עם מ"ש ביומא ד"ט ע"ב בדרשת דהך קרא גופיה הא לא קשה ולא מידי דהתם ר"י קאמר לר"ל דכיון דאיכא דרשא אחרינא בהאי קרא דיפת אלהים ליפת שאין השכינה שורה אלא באהלי שם דהיינו בית א' שבנאו שלמה דאתי משם ולא בבית שני שבנאו כורש דאתי מיפת היאך מלאו לבו לומר לזעירי אלהא סנינא לכו משום שלא עלו מבבל לא"י בימי עזרא שזה גרם שלא היה השראת שכינה בבית ב' זעירי יאמר לך שאין זה הטעם אלא מפני שבנאו כורש ואף דלדידי ודידך דרשא דיפת אלהים ליפת אתא לרשב"ג להתיר לשון יונית בספר תורה היאך מלאך ליבך לומר בשבועה שאתה שונא לו מהך טעמא כיון דאינהו בני בבל דרשי דרשא אחרינא בהאי קרא ולדידהו יש להו במה לסמוך. ועוד יש לו' דבמדרש רבה בפסוק זה דיפת אלהים ליפת משמע דר"ל הוא דדריש להך קרא הכי אע"ג דיפת אלהים אין השכינה שורה אלא באהלי שם והשתא ר"י לשיטתיה דר"ל השיבו לדידך לאו היינו טעמא מפני שלא עלו בני בבל אלא מפני

שבנאו כורש כנ"ל.

עוד כתב בדרס"ד ע"ג וז"ל ומתוך מה שנתבאר יש להביא ראיה לעיקרא חקירתינו דכתיבה למפרע פוסלת במגילה שהרי בד"ט דרשו ממילת והיו לתו"מ דבעי אשורית ולשון הקודש דבמגילה מתיבת ככתבם ש"מ דמשמעות תיבת ככתבם הוי כתיבת והיו וכיון שנתבאר דגבי תו"מ פוסל כתיבת שלא כסדר מתיבת והיו מינה נמי למגילה מתיבת ככתבם כו' עכת"ד נר"ו.

ואני אומר לדבר הזה יסלח אדוני דאם כדבריו אף במגילה אם התחיל לכותבה מאמצעה ואחר כך כתב תחילתה ותפרה כסדרה פסולה דומייא דתפלין שאם התחיל לכתוב בפרשת והיה כי יביאך ואחר כך פרשת קדש פסולה דבעינן והיו וזה לא אמרה אדם מעולם שהמגילה תפסל בכך ולא אמרו אלא שדינה כספר תורה שקראה הכתוב אמת ובספר תורה אינו פוסל זה כנודע. ובודאי דמילת ככתבם אף לרבא אינו מורה על איסור כתיבתו למפרע אלא מהיקשא דככתבם לזמנם כמו שכתב מוהר"מ דנון ז"ל ודברי רב אחאי בזה לא ניתנו ליכתב.

עוד כתב אך מ"מ כיון שנתבאר כו' דככתבם על כתי' המגי' קאי מינה נשמע דכתיבה פוסל במגילה וכנ"ל מתוך דברי הרפ"ח שכתב דבעי' כתיבה אשורית מדכתיב ככתבם וקריאה נמי נפקא מדאתקש זכירה לעשיה וכוונתו נ"ל דכתבם לימד על הכתיבה דהיינו עשיה ומהיקש ילפינן דאם קרא בה לא יצא ולדבריו ה"נ ההיקש דמה זמנם למפרע לא קיים למסקנא ומהיקש זה נפיק דאם כתבה למפרע אף שקראה כסדר לא יצא אלא דק"ל על הרפ"ח למה לי היקש לקריאה דלמפרע והרי קי"ל בר"פ כל כתבי דכל שלא ניתן ליכתב לא ניתנה לקרות. וי"ל דאצטריך היקשא לומר דאפילו דיעבד לא יצא עכ"ל.

ואני אומר אריכות דברים יש כאן דמה זה שנתבאר דככתבם על כתיבת המגילה קאי ומי לא ידע זה אטו מוהר"מ דנון והר' הלוי נחלקו על מ"ש בדי"ט דכתב אשורית ולה"ק מקרא דככתבם וכזמנם נפיק דמבואר מינה דככתבם על כתיבת המגילה קאי והם לא נחלקו אלא אי דרשינן היקשא דככתבם לזמנם למדרש מינה דכתיבת המגילה למפרע לא דלדעת הר' הלוי אף לרבא לא דריש היקשא דכתבם לזמנם אלא לקריאה דוקא ולדעת מוהר"מ דנון אף לסתמא דש"ס דרשי' היקש זה לכתיבתה נמי ולא פליגי רבא וסתמא דש"ס אלא אי קריאה ג"כ נכלל בהיקש זה ומדברי הרפ"ח ז"ל אין שום הכרח דס"ל דדרשי' היקשא דכתב' לזמנם לענין כתיבה למפרע כמ"ש רב אחאי נר"ו אלא כונתו ז"ל לומר דדרשי' קרא דלהיות עושים כאלו כתיב נמי ונזכרים מאחר שהוקש עשיה לזכירה בקרא דנזכרים ונעשים ה"נ להיות עושי' ונזכרים קאמר שהעשיה הוא רמז לכתיבת

המגילה והזכירה על הקריאה ועל שניהם הוא אומר ככתבם דהיינו שיהיה הכתיבה אשורית והקריאה אשורית דהיינו לה"ק אבל אי דרשינן היקשא דכתבם לזמנם לומר שיהיה כסדרן ולא למפרע בזה לא דיבר הרב כלל ורב אחאי העמיס בכונתו מה שלא עלה על דעתו איברא שלשון זה של הרפ"ח ז"ל הוא קשה ההבנה במה שכתב תחילה וז"ל ומשמ' דלא קפיד קרא אלא דלהוי אשורית אבל אלשון לא קפיד קרא וחזר וכתב ומיהו מדיוקא דקרא משמ' דכתב אשורית יצא אע"פ שאינו לשונו ומינה לשאר לשונות אי מכיר נפיק ואי לא לא נפיק עכ"ל. והן דברים סותרים זה לזה דמתחילת דבריו משמע דס"ל דפי' כתבם הוי דוקא וכתב דהיינו צורת האותיות ולא הלשון וממ"ש ומיהו מדיוקא דקרא כו' מבואר דס"ל דפי' ככתבם הוי אף הלשון שהוא לה"ק דאע"פ שאינו מכיר בו יוצא בו וצ"ע.

עוד כתב ולפי דברי הרפ"ח ז"ל נ"ל פי' הש"ס במ"ש מה עשיה למפ' לא היינו הכתיבה דנפ"ל מככתבם אף זכירה למפרע דהיינו הקריאה ואין הפי' כמ"ש הלבוש בסי' תר"ץ עכ"ל. כבר כתבתי דהפר"ח ז"ל לא דיבר בענין כתיבת המגילה למפרע ודברים הללו הי"ל לכתוב לפי דברי מוהר"ם דנון ז"ל דאין הפי' כמ"ש הלבוש. אמנם מאחר שהלבוש ז"ל לא פי' כן מבואר דס"ל כהרב הלוי ודלא כמוהר"מ דנון והרי מצינו לו חבר להרב הלוי ז"ל ובכן מה שהעלה רב אחאי לענין הלכה ליתא והעיקר כמ"ש בתחילת דברי יע"ש.

פרק ג

הלכה ג

שורש מגילת תענית אי בטלה או לא **אסורין בהספד ובתענית כו**'. הנה מרן בש"ע סימן תרפ"ו ס"א כתב בחנוכה ופורים מותר להתענות לפניה' ולאחריה' ע"כ וכן הוא דעת התוס' בפרק שני דתענית דף ח"י ע"א ד"ה רב כו' וכ"כ הרא"ש בפרק קמא דמגילה ד"ח וכן נראה דעת רבינו בפ"א מה' תענית ה"ט שכ' שאסור להתענות בפורים וכן כאן ובפרק שני הלכה י"ג כת' שאסור ימים אלו בהספד ובתענית ומדלא הזכיר באלו המקומות לפניהם ולאחריהם מוכח דס"ל דלענין לפניהם ולאחריהם מותרים וכ"כ ה"ה ז"ל בה' תענית ובהלכות מגילה וחנוכה יע"ש ומרן ז"ל בכ"מ פי"א מה' אבל ובב"י בריש סימן תרפ"ו כת' וז"ל כת' הרמב"ם בפ' י"א מהלכות אבל מותר לספוד לפני חנוכה ופורים ולאחריהם בטלה מגילת תענית וכ"כ מרן בכ"מ בה' אבל וז"ל ואפילו דאיפסיקא הלכתא כר"י דלפניהם ולאחריהם אסור לא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר ימים שבמגילת תענית שבטלה עכ"ל.

וראיתי למרן המופלא כמוהרח"א זלה"ה בס' מ"ק שכת' וז"ל וליתא דלא איפסיקא הלכתא כר"י דק בדלא להתענאה כמ"ש בש"ס וא"כ אסור לאחריהם דכתב הר' לא משכחת לה. גם מ"ש שהתר ההספד הוי מטעמים הנזכרים ליתא דלפניהם ולאחריהם בתענית אסור ובהספד מותר כמ"ש בש"ס בשם ר"א ואי איכא למידק מדברי הרמב"ם איפכא איכ' למידק דמדלא התי' רק הספד מכלל דתענית אסור והיינו טעמא דס"ל דכי אמרינן דחנוכה ופורים לא בטלה גם לפניהם לא בטלה דדברי מרן מרפסן איגרי וצ"ע עכ"ל.

והנה זה שתמה על מרן במ"ש דאפסיק' הלכתא כר"י דלפניו ולאחריו אסור דזה אינו דלא אפסיקא הלכתא כוותיה אלא בלפניו ולא לאחריו לע"ד אין זה מן הקושי דאשגרת לישן הוא שעיקרו לא בא אלא לתת טעם למה שפ' רבי' דלפניהם מות' ויותר הי"ל להר' לתמוה עמ"ש בב"י ברס"י תרפ"ו וז"ל וכן לא היה צריך רבינו לכתוב לפניהם ולאחריהם נמי אסור דלענין מה שהוא רוצה לומר דביום שלפני פורים אסור להתענות לא סגי ליה דלימא דלפניהם אסור להתענות אלא לקושטא דמילתא קאמר דכיון דכתוב בו דלא למספד לפניו ולאחריו אסור עכ"ל: והוא מן התימה איך כתב דקושט' דמילת' הוא דלאחריו נמי אסור מאחר דלא קי"ל כר"י בהכי וצ"ע גם מה שתמה עליו דטעם התר ההספד בלפניהם ולאחריהם אינו מזה הטעם דבטלה מגילת תענית אלא משום דמעיקרא לא נאסר לפניהם ולאחריהם אלא בתענית ולא בהספד וכדקאמר ר"א בגמרא עיין בדברי הר"ן בר"פ שני דתענית דשקיל וטרי אי קי"ל כר"א בהא והסכים דהכי קי"ל וכ"כ הרפ"ח ז"ל כאן.

מ"מ אפשר ליישב דעת מרן ז"ל דקושטא קאמר לפום מאי דמשמע ליה בדעת רבינו ז"ל דס"ל דמותר להתענות לפניהם ולאחריהם בחנוכה ופורים וכמו שמבואר בדבריו בה' תענית ובה' מגילה וחנוכה וכמ"ש שם ה"ה ז"ל. ומהתימה על מרן מוהרח"א ז"ל שכתב שמדברי רבינו בה' אבל יש לדקדק איפכא דס"ל דאסור להתענות לפניהם ולאחריהם בחנוכה ופורים ואיך לא שת לבו לדברי ה"ה ז"ל בה' תענית ובפ"ג מה' הנז' הי"ז וצ"ע. שוב נדפס ספר אור יקרות וראיתי לו שם בחי' על רבינו בהלכות אבל תמה על מוהרח"א ז"ל בזה יע"ש. באופן שדברי מרן שבה' אבל אין בהם אלא גמגומי דברים בעלמא למה ליה למתלי טעמא דמותרים בהספד משום דבטלה מגילת תענית ת"ל דאפילו לא בטלה נמי לענין הספד שרו ואין זה מן הקושי מאחר דקושטא דמילתא נקט אמנם בדבריו שבב"י יש לתמוה למה הביא דברי רבינו שבה' אבל להכריח דס"ל דבטלה מגילת תענית לענין שמותר להתענות לפניהם ולאחריהם כמדובר דמשם אין ראיה כלל דמיירי לענין

הספד והיה ליה להביא דבריו שבהלכות תענית ומגילה וכעת צ"ע.

והנה דעת הרז"ה ז"ל הוא דאפילו לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים לא בטלה מ"ת אלא דפורים מעיקרא לא נאסר יום שלפניו משום דהוי דברי קבלה וד"ק אינן צריכין חיזוק דהוה ליה כשבתות וי"ט יע"ש וראיתי למרן בספר מ"ק תמה עליו ע"ש הרב ראש יוסף דאף דד"ק אינן צריכין חיזוק כיון שנכתבו במ"ת צריכין חיזוק כמ"ש בפרק שני דתעניות גבי מריש ירחא דניסן איתוקם תמיד' ומקשי' ל"ל למימר מריש ירחא ומשנינן לאסור יום שלפניו כו' והוא ז"ל תירץ דאצטריך למכתב במ"ת לאסור את של זה בזה ולא לאסור יום שלפניהם ולאחריה' ותמה עליו דאם כן מנא ליה דלאסור את של זה בזה נכתבו ולא לאסור יום שלפניהן ולאחריהן ותירץ וז"ל וי"ל דא"ה אמאי כתבו במ"ת ואת יום ט"ו דיו לכתוב יום י"ד לאסור יום י"ג ושמ"ת אצטריך למכתב יום ט"ו לאסור יום שלאחריו הניחא לר"י דאמר לפניו ולאחריו אסור אבל לת"ק דהלכתא כוותיה דלאחריו שרי למאי הלכתא נכתב יום ט"ו במ"ת משום הכי אמר רבא לאסור את של זה בזה עכ"ל.

ולא ידעתי מאי דוחקיה דלא לאוקמי אליבא דר"י אף ע"ג דלית הלכתא כוותיה מאחר דתלמודא גופיה משני הכי עלה דפריך התם תלמודא בפרק שני דתענית עמ"ש מגילת תענית מתמנייא ביה ע"ס מועד' אתותב חגא דשבועייא ופרכינן ל"ל למימר עד המועד מועד גופיה י"ט הוא ומשני לא נצרכא אלא לאסור יום שלאחריו כמאן כר"י דאמר בין לפניו בין לאחריו יע"ש.

ולע"ד קושייא מעיקרא ליכא דודאי כל דליכא טעמא לאסור יום שלפניו אטו יום גופיה אין מקום לאסור ולהכי לא קאמר רבא דלאסור לפניהן ולאחריהן נכתבו כיון דליכא טעמא לאסור מאחר שד"ק הן ואינן צריכין חיזוק וההיא דריש ירחא דניסן דמשני תלמודא לאסור יום שלפניו אין הטעם משום דגזרו יום שלפניו אטו ר"ח גופיה דודאי כיון דר"ח דאורייתא אין מקום לגזור יום שלפניו אטו ר"ח אלא לכך אסרו יום שלפניו אטו יום שלאחר ר"ח שהוא מתקנת חכמים והחמירו לאסור יום שלפני ר"ח כדי שידעו שחכמים החמירו בימים אלו שלאחר ר"ח ואל יקלו בהם אע"פ שהם מתקנת חכמים ואע"ג דהא איכא ר"ח לפניהם אין היכר בזה לתקנ' חכמים כיון דר"ח אסור משום עצומו של יום שהוא דאורייתא ולכך אמרו מריש ירחא לאסור יום שלפני ר"ח אמנם בפורים דליכא למימר הכי שהם ד"ק ל"ל לאסור יום שלפניו ודוק ועיין עוד למרן כמוהרח"א זלה"ה בחידושיו על רבינו לה' מגילה מה שתי' עוד לקושית הרב ראש יוסף יע"ש.

ועפ"י האמור יש ליישב מ"ש עוד הרפ"ח ז"ל בס"ב שלפי דברי הרז"ה ז"ל נ"מ לדידן דיתבינן בירושלים דקרי' בט"ו שיהא אסו' לן להתענות בי"ג וכן נראה עיקר אע"פ שלא

נהגו כן עכ"ל ודברים אלו כתבן הרז"ה בהדייא בספר המאור בפ"ק דמגי' יע"ש. ומרן מלכא בספר מ"ק כתב על דברי הרפ"ח ז"ל הללו וז"ל וליתא דגם לבני י"ד יאסר יום י"ג מאחר שנכתב במ"ת כמ"ש בש"ס גבי מריש ירחא דניסן ומאי אית לך למימר דמאחר שלא נכתב במ"ת אלא לאסור את של זב"ז אינו כלל בזה מ"ש כל הכתוב במ"ת א"כ ה"ה לבני ירוש' עכ"ל וע"פ מ"ש דטעמא דריש ירחא לאו מה"ט הוא אלא מטעמ' דאמרן א"כ גבי פורים טעמא הוא משום שהם ד"ק כמ"ש הרז"ה ודוקא לבני י"ד אבל לבני ט"ו לאו ד"ק הוא ושפיר דנו הרז"ה והרפ"ח דלבני ט"ו אסורים יום י"ג וברור. ומהתימה על מרן בס' מ"ק שלא ראה שדברי הפ"ח ז"ל הן הן דברי הרז"ה גופיה בספר המאור אע"פ שהפ"ח לא הזכיר דבר זה בשמו וכתב סתמא ולפי"ז לדידן דיתבינן בירוש' כו' עיקרן של דברים מגויית הארי לקחו כיע"ש.

והן עתה חדשים מקרוב באו ס' ברכי יוסף להרב החסיד כמוהר"י אזולאי נר"ו וראיתי לו בס"ג עמד על דברי מרן מלכא כמוהרח"א ז"ל הללו וז"ל ועין רואה דלא דמו בני י"ד שרצה להכריח הרב דלתסרו בי"ג כיון שנכתב במ"ת כו' דלקושטא דמילתא לא נכתב במ"ת אלא לאסור את של זב"ז וא"כ בני י"ד מה שקורין בי"ד ועושין בו שמחה לאו ממ"ת אלא מד"ק ולא נכתב י"ד אלא לאסור את בני ט"ו א"כ בני ט"ו מה שעושין שמחה בי"ד היינו משום מ"ת דוקא ובני י"ד מה שאסורין בט"ו היינו ממגילת תענית ולא דמו אהדדי עכ"ל וראויים הדברים למי שאמרן אף דאין צורך ליה לפום מאי דאמרן.

ודע דמהא דפריך תלמודא ל"ל למימר מריש ירחא דניסן לימא מתרין ביה ור"ח גופיה י"ט הוא וכו' אני תמיה לכאורה עמ"ש הטור בא"ח סימן תק"ף ע"ש הר"ב ה"ג דר"ח ניסן יש להתענות בו מן התורה מפני שמתו בו בניו של אהרן ומרן ב"י ז"ל כתב ע"ז שיש לתמוה על מי שתקן להתענות בר"ח וכתב הר"ב מ"א ז"ל שהוא ראה במגי' תענית שנתקנה בימי חכמי התלמוד שכתוב כן יע"ש ויש לתמוה לכאורה על הר"ב ה"ג והר"ב מ"א ז"ל דנראה דהך סוגייא דתענית הוייא תיובתייהו דאיך מנו ריש ירחא דניסן בכלל ימים טובים והיכי פריך הש"ס עלה דר"ח גופיה י"ט ובלא"ה אסור ואפשר לומר דע"כ לא קאמר הר"ב ה"ג ז"ל אלא דוקא להתענות אבל בהספד אזיל ומודה דאסור וההיא דתענית לענין הספד דוקא הוא דקאסר במ"ת ועלה הוא דפריך הש"ס דת"ל דבלא"ה אסור משום ר"ח. וכעין זה כתב הר"ן ז"ל בפ"ב דתענית עמ"ש בשם הראב"ד ז"ל דתענית י"ג באדר מימי מרדכי קבלוהו והקשה עליו דא"כ איך מנו יום ניקנור בכלל ימים טובים ומאי פרכינן בגמרא בני י"ד וקרו בתליסר יום ניקנור ותירץ דלענין מותרים בהספד פריך אבל בתענית ודאי אינו אסור ואדרבא מעיקר התקנה עכ"ל.

איברא שבעיקר דברי הראב"ד ז"ל והר"ן יש לתמוה דאכתי מה יענו למאי דפריך תלמודא התם בתר הכי גבי יום טוריינוס ותיפוק ליה דהו"ל יום שלפני ניקנור ומשני רב אשי השת' איהו גופיה בטלוה משום יום ניקנור ניקום ונגמר יע"ש ואם כדברי הראב"ד דיום ניקנור גופיה מות' בתענית מאי פריך ות"ל דהו"ל יום שלפני ניקנור ועיקר הקושייא ודאי דאינו אלא מדקתני מתני' שמותר בתענית דמה שמותר בהספד ל"ק כלל דהא קאמר ר"א לעיל כל שלפניו ולאחריו בתענית דוקא הוא דאסור וכיון שכן מאי קושיא דאיכא למימר דע"כ לא אסרו יום שלפניו בתענית אלא אטו י"ט גופיה שאסור בתענית אבל הכא בי"ט של ניקנור דאיהו גופיה שרי בתענית מהי תיתי לגזור יום שלפניו תענית ושמא י"ל לדעת הראב"ד דיום שלפני ניקנור אסרו בהספד אטו יום ניקנור כיון דאין מקום לאוסרו בתענית דכיון דחכמים גזרו יום שלפני י"ט לעשות היכר לי"ט גופיה שלא יבואו להקל בו הכא ביום ניקנור דלא מצו לעשות היכר ביום שלפניו בתענית עשו היכר בהספד ואסרו ההספד בו ועיין בס' שער המלך בהל' מגילה.

ודע דבגמ' שם בתענית דח"י ע"א אמרו אמר מר מתמנייא ביה ע"ס מועד' איתותב חגא דשבועייא דלא למספד למה לי למימר ע"ס מועדא לימא עד המועד ומועד גופיה י"ט הוא ומשנינן אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו ה"נ לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו ופרכינן כמאן כר"י דאמר בין לפניו ובין לאחריו אסור אי הכי בכ"ט נמי מאי אירייא דהוי יומא דמקמי יומא דמתוקם תמידא תיפוק ליה דהו"ל יומא דבתר כ"ח דתנייא בכ"ח אתא בשורתא טבתא כו' ומשני אמר אביי לא נצרכה אלא לחדש מעובר ופי' רש"י בשנה מעוברת שיש בה ב' אדר והא' חסר דהשתא כי הוי אדר ב' מלא הוי יום ל' לפני ר"ח ניסן א"נ דעברוה לאדר כגון שלא נראה החדש יום ל' דמשום י"ט דכ"ח לא מתסר אלא כ"ט והשתא מתסר יום ל' משום יום שלפני ר"ח ניסן דמתוקם תמידא עכ"ל. וקל"ט דכיון דיום שלשים היו ממתינים את העדים שמא יבואו דמתחילה היו מקבלים עדות החדש כל היום ואף אחר התקנה שלא היו מקבלים אלא עד המנחה היו נוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש מספק כמו ששנינו בפרק י"ט של ר"ה ד"ל א"כ יום ל' של אדר ממה נפשך אסור להתענאה ביה מספק שמא יבואו עדים ויהיה ר"ח ואפילו לאחר התקנה הרי אותו יום קדש מספק וא"כ הדרא קושיין לדוכתא למה ליה למימר מריש ירחא דניסן ואולי דדוקא ביום ל' של אלול הוא ששנינו שנוהגין אותו היום קדש משום י"ט של ר"ה אבל לא בשאר יום ל' של שאר ר"ח וא"כ אפשר היה להם להתענות והיו מתענין עד שיבואו העדים ויתברר שהוא ר"ח ואז היו מפסיקין להכי תני מריש ירחא לאסור יום ל' אף קודם שבאו העדים.

וראיתי להתוס' בד"ה לא נצרכה שכתבו וז"ל פי' שעברוה לאדר שלא נראה הלבנה עד יום ל' והוי ר"ח ניסן יום ל"א פי' וא"כ האי כ"ט לא מצינו לאוסרו משום יום שלפני ר"ח ניסן דיום ל' מפסיק בינתיים משו"ה אצטריך לאוסרו משום יום שלאחר ר"ח עכ"ל ותמוהים דבריהם דעיקר קושיית הש"ס היתה למה אצטריך למתני מר"ח ניסן לאסור יום שלפניו דהיינו כ"ט באדר כיון דיום שלפניו בלא"ה אסור משום יום כ"ח דאדר וע"ז תריץ יתיב דאצטריך למתני ר"ח משום יום ל' דאדר דאינו נאסר משום יום כ"ח דאדר וכמ"ש רש"י אבל יום כ"ח בלא"ה אצטריך למתנייה משום כ"ח עצמו שאירע בו מה שאירע ועשו אותו יו"ט ולא משום יום כ"ט אצטריך למתנייה יום כ"ח כדי שיתרץ דאצטריך דלא נפיק משום ר"ח ניסן וצ"ע.

תו איתא התם אמר מר מתמנייא ביה ע"ס מועדא אתותב חגא דשבועייא דלא למספד ל"ל למימר מח' ביה לימא מט' ביה ותמנייא גופיה אסור דהו"ל יומא דאיתוקם ביה תמידא ומשני כיון דאלו אקלע ליה מילתא ובטליניה לשבעה תמנייא גופיה אסור דהו"ל יומא דאתותב ביה חגא דשבועייא וכתב רש"י ז"ל ואי קשייא אכתי לימא ט' ואפילו אי אירע מילתא דבטלי אכתי הוא אסיר תמנייא גופיה משום קמיה יומא דחג שבועייא דהוי יום שלפניו לאו פירכא היא דהא י"ט גופיה בטיל ואנן ליקום ולגזור קמי יומא דאיתותב חגא דשבועייא וכה"ג מתרץ לקמן ביום טוריינוס עכ"ל והנה לפי תירוצו ז"ל ק' דא"כ הא דפריך הש"ס לקמן גבי יום טוריינוס ות"ל דהו"ל יום שלפני ניקנור ואצטריך רב אשי לשנויי השתא איהו גופיה בטלוה משום יום ניקנור ניקום ונגזור כו' למה לא פריך ליה הכי הכא ולשני כדרב אשי כיון דהכא נמי קשייא הך קושייא וצריך לשנויי כדהתם ותו דכיון דיום תמנייא אסור משום חגא דשבועייא יום שבעה נמי אסיר משום יום שלפניו וא"כ מאי קא ק"ל לרש"י לימא יום ט' וממילא אסיר משום יום שלפניו דאה"ן דיום ח' דאסיר משום יום שלפני ט' אבל יום שבעה לא אסיר משום הכי תני תמנייא לאסור יום שבעה והיא היא מאי דתריץ תלמודא. ותו דהכא מאי קושייא דנהי דתמנייא גופיה אסיר משום קמי יומא דחג שבועייא דהוי יום שלפניו מיהו לא אסיר משום יום שלפניו אלא בתענית אבל בהספד מותר כדמשני רב אשי לעיל מזה אפילו תימא לחדש חסר כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וכתבו רש"י ותוס' דלאו דוקא לאחריו אלא ה"ה לפניו אינו אסור אלא בתענית לחודיה כו' כיע"ש ואם כן משום הכי אצטריך למיתני מתמנייא לאוסרו אף בהספד דאלו הוה אסיר משום קמי יומא דט' דאיתותב חגא דשבועי' לא הוה אסיר בהספד אלא בתענית וצ"ע.

וראיתי להרא"ש שהביא מה ששנינו במתניתין כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד

כו' וסיים וז"ל והאידנא בטלה מ"ת כדאמרינן בפרק קמא דר"ה די"ט כתב הראב"ד ז"ל הא דאמרינן בטלה מ"ת הני מילי לתענית יחיד אבל לתענית ציבור לא גזרי' ביה כדאמרינן בשמעתין רב נחמן גזר תעניתא בתליסר אמרו ליה רבנן האי יום טוריינוס הוא א"ל יום טוריינוס בטולי בטלוה ולא אמר להו משום דבטל' מגילת תענית דסתמא האי דקאמ' בטלה מ"ת האידנא בימי האמוראים בתר דשלימו תנאי ואם כן בימי ר"ן בטלה מ"ת ואפילו הכי קאמר דוקא משום דבטלוה ליום טוריינוס אבל משום דבטלה מ"ת סתמא לא היה גוזר תענית ציבור ומה שנהגו להתענות בי"ג באדר כו' עכ"ל ותמהני טובא דהאי לישנא דהאידנא בטלה מ"ת אינו מלישנא דתלמודא דבש"ס פרק קמא דר"ה די"ט אפליגו אמוראי אי בטלה מ"ת לאחר חרבן הבית כאשר בטלו צום הרביעי וחמישי וצום הז' שהיו ימים טובים בזמן הבית ולאחר החרבן צמין בהם במקום י"ט בי רב ורבי חנינא אמרי בטלה לאחר החרבן ורבי יוחנן וריב"ל סברי דלא בטלה לאחר החרבן וכדקיימי קיימי ושקיל וטרי הש"ס ולבסוף העלו דפלוגתא דתנאי הוא דר"מ ס"ל דלא בטלה מגילת תענית אפילו לאחר החרבן ולהכי ר"א בן שמוע עשה י"ט בכ"ח באדר וכתבו במ"ת משום שבטלו הגזירה שלא יעסקו בתורה ור"י ס"ל דבטלה מ"ת לאח' החרבן מפני שאבל הוא להם ואסיקו בגמרא והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא ומשני לא קשייא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי ע"כ.

נמצא דר"י וריב"ל דס"ל לא בטלה מגילת תענית אפילו בזמן דר"י וריב"ל נמי כדקיימי קיימי ולא בטלה כר"א וכר"א בן שמוע תלמידו דלאחר החרבן לא בטלה ולרב ורבי חנינא בטלה אפי' בזמן התנאים שהיה לאחר החרבן כר"י וסתמא דתלמו' דהיינו רבינא ור"א אינהו דפסקו הלכתא כרב ורבי חנינא דבטלה מגילת תענית לאחר החרבן לשאר יומי ולא לחנוכה ופורים דמפורסם ניסייהו והאי לישנא דהאידנא בטלה מגילת תענית הרי"ף ז"ל הוא שכתב כן לפום מסקנא דש"ס דאסיקו רבינא ורב אשי דהלכתא בטלה מגילת תענית בסוף האמוראים אבל קוד' רבינא ורב אשי דלא פסקו הלכתא כמאן ודאי דמי שהיה סובר כר"י וריב"ל לא היו גוזרין תענית או הספד בימים הכתובים במ"ת ומי שהיה סובר כרב ור' חנינא לא היו חוששין והיו אומרים דבטלה וכיון שכן מאי ראיה מייתי הראב"ד מההיא דר"ן דגזר תענית' ביום טוריינוס ואמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא והשיב להם יום טוריינוס בטולי בטלוה ומזה הביא ראיה לומר דהשתא נמי דבטלה מגילת תענית אין גוזרין תענית ציבור באלו הימים דשפיר איכא למימר דבזמן ר"ן שהיה קודם רבינא ורב אשי אכתי לא איפסיקא הלכתא והיו סוברים כר"י וריב"ל דלא בטלה מגילת תענית ולהכי אקשו ליה מיום טוריינוס והוצרך להשיב להם דיום טוריינוס אפילו

בזמן הבית בטולי בטלוה.

ותו ק"ט דאם כדברי הראב"ד ז"ל כי הקשו בגמ' קשייא הלכתא אהלכתא אמאי לא תי' כאן לתענית ציבור כאן לתענית יחיד ועיין בדברי הר"ן שם בספ"ב דתענית שהביא דברי הראב"ד ז"ל הללו והוקשה לו מהא דפשיט תלמודא בר"ה מברייתא דקתני והתענו על מה שהתעניתם ולא בטלה מגילת תענית ואם כדברי הראב"ד מאי פשיטותא איכא דאפי' למאן דאמר בטלה מגילת תענית אכתי אין גוזרין בו ת"צ יע"ש והכי נמי ק"ל מהא דפשיט התם מר"א בן שמוע תלמידו של ר"מ דעשה יום טוב ביום כ"ח לאדר וס"ל דלא בטלה ומאי פשיטותא דילמא עשה יום טוב שלא לגזור ת"צ ועיין בספר תמים דעים בהגהות הראב"ד על הרז"ה והרי"ף סימן רמ"ג ד"א ע"ד כי שם הביא דברי הראב"ד הללו בחי' למגילה על הרז"ה ועיין בס' קרבן נתנאל דע"ח ע"א ואשתמיט מיניה לשון הראב"ד ז"ל בס' תמים דעים שכתב בהדייא דלענין תענית ציבור לא בטלה מ"ת.

הלכה ט

שורש ימים שהיחיד גומר את הלל **ימים שגומרין בהן את הלל יש לו להפסיק בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק**. ע"כ. וכתב ה"ה ז"ל וז"ל פרק היה קורא אמר רבא ימים שהיחיד גומר בהן את הלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהן את הלל אפילו באמצע הפרק פוסק ע"כ.

והנה התוס' בד"ה ימים שהיחיד כו' כתבו וז"ל לאו דוקא יחיד אלא אפילו ציבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד ולאו דוקא גומר דודאי קי"ל דימים שאין היחיד גומר אין חובה לאומרו כלל אפי' בדילוג דהכי משמע בערכין דחשיב כ"א יום דיחיד גומר ופריך ר"ה ויה"ך לימא משמע דבשאר י"ט כמו בר"ח פשיטא ליה דאין לומר מדלא חשיב יותר מכ"א יום וגם מדלא קאמר לגמור בר"ה ויום הכפורי' דאז הוה משמע דבשאר י"ט כמו בר"ח ודאי אין גומרין אבל קורין אבל עתה משמע דאפי' קורין לא עכ"ל.

הנה בהבנת דבריהם במה שהקדימו וכתבו לאו דוקא יחיד ולאו דוקא גומ' כונתם מבוארת שרצו לשלול שתי דברים דלכאורה הוה משמע דבר"ח ופסח ור"ה ויה"כ ושבת שאלו הימים לא מני להו בברייתא דערכין בכלל הימים שהיחיד גומר בהם את הלל שהצבור דוקא גומרין אותו והם ז"ל באו לומר שאין חובה לציבור באלו הימים לומר את ההלל ואפילו בדילוג כדמוכח ההיא דפרק שני דתענית' ומפני שמדיוקא דרישא דתני דהימים שהיחיד גומר משמע דבשאר הימים ציבור דוקא גומרין שללו בדבריהם תחילה דיחיד לאו דוקא ומפני שמדיוקא דסיפא משמע שאין גומר אבל אומר בדילוג לזה אמרו דגומר לאו דוקא ולעולם דליכא חיובא לציבור לא לגמור ולא לקרותו בדילוג ולזה הביאו

ראיה לדבריהם דקושטא קאי הכי מההיא דפריך בערכין ר"ה וי"ה לימא כלומר ומדלא מני תנא דברייתא טפי מכ"א יום משמע דתו ליכא חיובא לקרות וזו ראיה למה שאמרו תחילה דלאו דוקא יחיד אלא ציבור דאם איתא דיחיד מאי קושייא ר"ה ויה"ך לימא דהכי הוא קושטא דמילתא ואם על היחיד פריך הול"ל ר"ה ויה"ך נמי לימא אלא ודאי דמשמע ליה לתלמודא דכיון דלא מני להו תנא ליכא חיובא לאומרם ועל מה שכתבו עוד דלאו דוקא גומר הכריחו וכתבו וגם מדלא קא' ר"ה ויה"כ לגמור אלא קאמר לימא משמע דסבי' ליה לתלמודא שאפי' בדילוג ליכא חיובא דאי איכא חיובא לומר בדילוג ומתני' לא קתני אלא חיובא דגומר לבד כי פריך תלמודא ר"ה ויה"כ לגמור ודאי שאינו אלא מ"ש שבר"ה ויה"ך לא קאמר לגמור אלא ודאי דמשמע ליה לתלמודא דאפילו בדילוג ליכא חיובא זהו נראה בכוונתם.

אבל יש לתמוה למה לא הביאו ראיה ממה דפריך תלמודא הן קדם בפסח ושבת ור"ח ולמה הביאו ראיה מההיא דר"ה ויה"ך דאתמר בסוף ואפשר דמפני שבהנך איכא לדחוקי ולמימר דלשון נימא דילמא לאו דוקא אלא כלומר יחיד נמי נימא וכן ההכרח דלגמור נמי איכא למימר דלאו דוקא אבל בר"ה ויה"ך דמתרץ תלמודא בההיא דרבי אבהו שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרי' שירה משמע דהקושיא היתה על כל ישראל אפי' על הציבור ואפי' לאומרו.

פרק ד

הלכה ט

שורש מצות הדלקת נר חנוכה **הדליקה מבפנים והוציאה דלוק כו' לא עשה ולא כלום כו'**. מצאתי כתוב להרב המופלא כמוה"ר משה בן אדרת וז"ל הק' מוהרח"א נר"ו בס' עה"ח בלשונות וז"ל דמ"ש ממנורה שכתב רבינו בפ"ט מה' ביאת המקדש שאם הוציא כהן את המנורה לחוץ מותר לזר להדליקה ולי נראה לומר עם מה שיש לדקדק דמה צורך יש לרבינו לומר שהוציא לחוץ לימא שמותר לזר ליכנס לפנים דאע"ג שנאמר ואל יבא בכל עת אל הקודש היינו ביאה ריקנית אבל כשאינה ריקנית כגון הכא שהוא צורך עבודה להדליק הנרות אימא דשרי כההיא דתנן בפ"ק דכלים עזרת הכהנים כו' שאין ישראל נכנס שם אלא בשעת צרכיהם לשחיטה ולסמיכה ולתנופה אלמא שלצורך עבודה מישרא שרי ה"נ לצורך הדלקה הוא וכשם שרבנן אסרו שלא ליכנס לעזרת כהנים שלא בשעת שחיטה והתירו בשעת שחיטה ה"נ נימא דרחמנא אסר ליכנס בהיכל שלא לצורך אבל לצורך אימא דשרי או נימא שהתורה שהתירה להדליק לזר ה"ד על ידי

עץ ארוך שהוא עומד או מיירי שנכנס לצורך לתקן בדק הבית ואגב מדליק או דמיירי שנכנס בשוגג ולעולם שאסור להוציא את המנורה ואם הדליקה בחוץ אימ' דפסולה משום דבמקומה בעינן דומייא דהדלקת נר חנוכה.

ותירץ החכם השלם זה סיני ירוחם וילנה דהב"ח כתב דטעמא דכתב הטו' טעמא שלא יאמרו לצורכו הדליקה דמ"ה הדליקה מבפנים והוציאה לבחוץ פסולה והאריך שם הרב לומר שלפום המסקנא לאו משום דבעינן הדלקה במקומה אלא טעמא מפני דיאמרו כו' וגם רבינו נמי יש לפרש דס"ל כן שלשון רבינו שקול הוא ומעתה אתי שפיר דגבי מנורה דלא שייך לומר לצורכו הדליקה מ"ה הדליקה בחוץ והכניסה לפנים כשר אפ"ל לע"ד דהתם כיון שאמרו הדלקה לאו עבודה היא וק"ל לרבינו שהרי כתיב בהעלותך גבי כהנים דמשמע דוקא כהנים מ"ה צ"ל דהכי קאמר קרא בהעלותך אל מול פני המנורה דפי' שישים הנרות בהיכל נגד ק"ק דק"ק מקרי פני המנורה יען שפי נר מערבי היה נוטה לצד ק"ק או י"ל דה"ק אל מול פני פי' שיניח הכהן הבזיכים שהם ז' הנרות בהם לצד נר מערבי הנקרא פני המנורה וזהו פי' אל פני המנורה יאירו ז' הנרות שיניחם כך כדי שאחר כך יאיר אל מול וגו' באופן שכל הקפידה היינו על ההנח' שאפי' הנחה כזו יהיה על ידי כהן ובא לאשמועינן קרא שצריך הנרות במקומם הנחה מכהן ולא יניחוהו ישראל ולזה א"ש שפסק רבינו ז"ל דהדלקה בחוץ כשר שהרי הפסוק לא אמר אלא שהנחה יהיה על ידו אבל בהדלקה לא קפיד קרא מדלא קאמר דבר אל אהרן ויעלה את הנרות אבל גבי חנוכה דהדלקה היא מצוה אם הדליקה שלא במקומה פסול.

אחרי כותבי זה ראיתי שרבינו בפרק ג' מה' תמידין הל' יו"ד שכתב וז"ל הטבת היינו הדלקתם כמ"ש בהל' י"ב מ"ע שנאמר יערוך אותו אהרן ואם כן מעתה ק' כיון שנאמר אהרן בהדלקה למה כשר בזר ולמה אם הדליק בחוץ כשר. ואפשר לומר מאחר שנאמר לכל דבר המזבח משמע דוקא מזבח בעי כהן וקבלו חכמים דהמזבח אתא למעוטי מנורה לבד ואהרן דנקט היינו לתח"ה והוא עצמו פי' חקת עולם כמ"ש רז"ל בילקוט ע"ש ולזה אמר יערוך אותו אהרן אבל לעולם כשרה בזר. או י"ל דנקט אהרן כשהיא בפנים אבל בחוץ גם זר כשר אבל בפנים אסור לזר ליכנס והנחת הנרות במקומו זה צריך כהן ואפשר שלזה אמר יערוך אותו לומר שההנחה יהיה ע"י הכהן באופן שבין מפרשת בהעלותך בין מפרשת יערוך מדייוק הפסוקים ההנחה היא המצוה ולא הדלקה הוייא המצוה ומשום זה אם הדליקה בחוץ הזר ואח"כ הכניסה הכהן והניחה במקומה ש"ד משא"כ בנר חנוכה שהנס היה ההדלקה ובהיותי נבוך בענין זה ראיתי להרא"ם בפי' על הסמ"ג בה' חנוכה דרע"ו דטעמא שטהרו לפך מכ"ג מהשמן ולא חששו שמא הסיטו

הגוי משו' שהיה פה שלו צר והרי אמרו דבפכים קטנים טהורים משום שא"א להוסיט אצבעו לפנים. וק"ל שהרי רבינו לא פסק זו דפכי' קטנים טהורים ואדרבא כתב היפך מזה בפ"ח מה' משכב ומושב הל' ג' דטבעת שהיתה בלועה בתוך לבינה והסיט שהיא טמאה ולא אמר שהיא טהורה משום שאי אפשר שיגע בה וגם מ"ש שם התוספות לא אתי שפיר ונמצא דקשיין אהדדי האי להאי ואיך ניישב דינים אלו עם אלו האי דטבעת עם האי דפכים קטנים וצ"ע ועוד כתב הרא"ם ז"ל שבתחילה קודם ב"ש גזרו שמגע גוי יהיה טמא לתלות ואח"כ גזרו שישרף משום מגע גוי ותמיהא לי שהרי כתב רבינו בפ"ב מהלכות מו"מ בסופו שגוי המסיט אין שורפין קדשים ותרומה והיא גמרא ערוכה במסכת נידה כמ"ש שם מרן הכ"מ ז"ל ואיך כתב הרא"ם ז"ל שגזרו לשרוף וצ"ע.

עוד כתב הרא"ם ז"ל דט' שטימאו כל השמנים היינו משום ששנינו כלים שהכניס אוירן לבית ע"ז טמאי' ואע"פ שאמ' שהע"א אינה מטמאה באוהל תקרובת ע"ז מטמאה באוהל. ויש להקשות שאם כן רבינו ז"ל בפ"ו מהלכות שאר אבות הטומאה הל' ז' דפסק דאין תקרובת ע"ז מטמאה באוהל למה פסק שם מי שהכניס לבית ע"ז מטמאה באוהל בהל' ו' וכלפי לייא. ועוד יש לדקדק דמאחר שכתבו שהלכה קי"ל שאין תקרובת ע"ז מטמא באהל למה טמאו כל השמנים ומטעם זה נ"ל שאין הדבר כמ"ש הרא"ם ז"ל אלא טעמא הוא משום שבית שמיוחד לעבוד ע"ז גזרו חכמים טומאה עליו משום מ"ש במסכת ע"ז הרחק מעליה דרכך זו ע"ז שצריך להרחיק ארבע אמות ממנה ומ"ש רבינו שאין מטמא באהל תקרובת ע"ז היינו שאם הכניסו מהתקרובת לבית דעלמא שאינו מטמא הבית באהל דמעתה אתי שפיר שטימאו כל השמנים משום שניתנו לדין בית ע"ז אעפ"י דקי"ל דאין תקרובת ע"ז מטמאה באהל וא"ש שרבינו ז"ל פסק תרווייהו שבית ע"ז מטמאה ופסק שאין תקרובת ע"ז מטמאה. ועוד שמעתי מקשים משם החכם השלם רב ועצום יצחק הכהן על מ"ש שם הרא"ם ז"ל דטעם שטמאו כל השמנים משום ספק שמא נגעו בגדי הגוים בשמנים וטימאו אותם והרי אמרינן במסכת נזיר שאם שלשה היו בבית אחד הוי ר"ה וספיקו טהור ולדידי לא קשייא מידי דמ"ש הרא"ם ז"ל דהוי ספיקא לאו דוקא שהרי זה קרוב לודאי שהרי מסתמ' שנכנסו הרבה בני אדם וחפשו בבית למצוא שלל והיו מחפשים בכלי' ובפרט לפי מ"ש הב"ח בהלכות חנוכה שכל עיקר כוונתם היה לטמא כל השמנים משום שאמרו כל זמן שעושים מצות הדלקה ישראל נצולים כדאיתא התם ומ"ש הרב בני חיי ז"ל דהיה ודאי טומאה בשמנים משום דהשמנים כיון שראו אותם פתוחות ודאי דיש טומאה לא נהירא משום דאם כן מאי מקשו התוספות והרא"ם ז"ל גבי הפך החתומה שיהיה טמאה משום שמא הסיטו ומאי קושיא אימא

משום דספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור משום הכי טהור הפך אבל לשאר כל השמנים פסלו משום שמא ודאי טומאה אלא עכ"ל שלא היה פה ודאי טומאה אלא קרוב לודאי כמ"ש ומשום הכי גבי הפך ועל מה שכתב הב"ח ע"כ היו טהורים כהנים דאל"כ הרי כשנתנו השמן בנרות טמאו אותו שבפך לא ידענא מאי קאמר דמאי הכרח הוא אימא שעשו ע"י פשוטי כלי עץ כמ"ש הרא"ם ז"ל.

גם מ"ש הר"ב ע"ח דלרבנן דס"ל דעשו מנורה של מתכת מה יענו בזה לא קשייא מידי משום דרבנן יאמרו שהיו כהנים טהורים והם עשו מנורה טהורה אלא שהרא"ם ז"ל ניחא ליה לומר שעשו של עץ משום דע"כ היו כולם טמאים לדעת ר"י דאמר דבני חשמונאי עשו של עץ וע"כ דכולם היו טמאים ולא היו יכולים לעשות של מתכת שאם לא כן יעשו של מתכת ומשו"ה פי' הדבר שהיו כולם טמאים ועשו של עץ אבל לעולם שלרבנן ס"ל שהיו נמי טהורים כמ"ש הר"ב ב"ח אלא שהוצרך ח' ימים משום דע"י שהיה השמן מצוי שם אלא היה רחוק שנים או שלשה ימים. אך מה שיש לתמוה הוא על הרא"ם ז"ל דמביא משם רבינו ז"ל שהיו כל ישראל טמאים ומשו"ה הוצרך שמנה ימים ואינו כן שרבינו לא כתב זה אלא כתב הוצרך שמנה ימים לעשות שמן אבל לעולם שהיו טהורים ועכ"ז צריך בטורחו שמנה ימים: עוד מקשה הרא"ם ז"ל דאמאי נטמאו כל השמנים מאחר שעדיין לא היה גזירה זו שיהיו כזבים לכל דבריהם ולא ידעתי מאי ק"ל מאחר דהוא עצמו כתב בסמוך גבי מצאו פך קטן שהע"ז מטמאה בהיסט אף בזמן שאין הגוים מטמאים גם לפי זה אתי שפיר נמי מ"ש שם דהא קי"ל שט"מ דחוייה בציבור משום דזה דקי"ל היינו דוקא בט"מ ולא בשאר טומאות כמ"ש רבינו ז"ל בפ"ז מהלכות ק"פ הל' ד' ומאחר דטומאת השמנים הוא משום דשמא ע"ז היסט בשמנים א"כ לא שייך לומר שיהיה דחוייה בציבור ונמצא שדברי הרב תמוהים וצ"ע להרב כמוהו איך לא דקדק בזה.

עוד קשה למ"ש הרא"ם ז"ל דאין לומר שנטמאו השמנים בתקרובת ע"ז שנטמאה באהל משום דההיא מדרבנן דמדאורייתא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא ידענא מאי קאמר לו יהיה כדבריו שהוא מדרבנן אימא דמדרבנן טמאו כל השמנים כמו שכתב הרב עצמו שם דאין לומר דמשום שגזרו על הגוים שיהיו זבים נטמאו השמנים שהרי אותה גזירה עדיין לא גזרו משמ' מזה שאילו היתה אז גזרה זו א"ש הרי שאפילו מדרבנן ה"א שנטמאו וע"ק בתי' זה איך מתרץ ליה הרא"ם ז"ל ולשונו אינו מדוייק דמאחר שהוא אמר דאין לומר דמשום תקרובת ע"ז כו' איך אח"כ ניחא ליה סוף דבר למדנו מדברי הרא"ם ז"ל ממ"ש דההיא מדרבנן היא דמדאורייתא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דמאי דטמאו

היינו משום טומאה דאורייתא דבזה מתורץ מ"ש הר"ב בני חיי דלמה לא אמר הרא"ם שנטמאו כל השמנים מטעם ההיא דגרסינן בפרק העור והרוטב דקכ"ג משום דההיא טומאה דרבנן דמדאורייתא אין עור אדם מטמא אחר שנעבד אלא דחז"ל גזרו שיטמא וכאן ודאי היה אחר שנעבד שמסתמא מעבדין את עור האדם כדי שיתקיים שכל זמן שאין עובדין אותו לא יתקיים וכמו ששנינו במסכת ידים שעור האדם מטמא מדרבנן כדי שלא יעשה האדם עור אביו שטיח ומאחר דטמאוהו מדרבנן לא ניחא ליה להרא"ם ז"ל לומר שנטמאו כל השמנים משום טומאה דרבנן כמ"ש.

עוד בעומדי על ענין ראיתי במסכת שבת דף כ"ב ע"ב עלה דפריך מאי הוי עלה חזינן אם הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר וכת' רש"י דומייא דמנורה דהדלקה עושה מצוה. וקש' דמאחר דהדלקה עושה מצוה במנורה א"כ למה כתב רבינו דאם הדליקה חוץ להיכל למנורה ואח"ך הכניסוה להיכל דמהני דמאחר דהדלקה עושה מצוה בעינן ההדלקה שתהיה במקומה בהיכל וע"ק במ"ש מרן ב"י בהלכות חנוכה סימן תר"ע דאם הדליקה לנר חנוכה במקום גבוה יותר מעשרים אמה ואחר כך הורידוה דולקת לא מהני ויהיב טעמא משום דהדלקה עושה מצוה דלמה הוצרך להאי טעמא דאפי' תימא דהנחה עושה מצוה עכ"ז לא מהני משום שהרואה אומר לצורכו הוא דקא עביד וכה"ג אמרינן בגמרא גבי הדליקה בפנים והוציאה לחוץ דלא מהני אף למ"ד הנחה מצוה היא וכה"ג יש להקשות לרבותינו בעלי התוס' בדכ"ג ע"א שהק' במ"ש בגמ' דנר שהיה דולקת מע"ש שצריך להגביהה ולכבותה ולהניחה ולהדליקה במ"ש למ"ד דהנחה עושה מצוה שהק' דלמה לי לכבותה ולהדליקה בהגבאה לבד סגי דאחר המחי' בהגבאה לבד לא סגי משום דא"ל לצורכו הוא דקא עביד דומייא דהדליקה מבפנים והוציאה לחוץ דלא מהני מהאי טעמא דכל שלא הניחה במקומה ואח"כ דולקה א"ל לצורכו הוא דקא עביד וזהו התירוץ שמחוור דאילו לתירוץ התוס' שכתבו דהטעם משום שהדלקה מע"ש לשם נר שבת דמשו"ה גרע מחש"ו שהדליקה והניחה גדול ג"כ לדברי רש"י ז"ל שכתב דפי' היתה דולקת מע"ש היינו שהדליקה בע"ש לשם מצות חנוכה אם כן תיקשי ליה לרש"י ז"ל דבהגבאה סגי אלא ודאי כדכתיבנא. ואיכא למימר דלצורכו הוא דקא עביד והאי ראיה דאם הדליקה חש"ו שכת' התוספות מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חש"ו אינה ראיה דמי הגיד להם שאם הדליקה חרש שוטה וקטן דבהגבהא סגי למאן דאמר הנחה עושה מצוה דאימא דלההוא מאן דאמר אם הדליקה חש"ו צריך לכבותה ולהגביאה ולהניחה ולהדליקה ואי משום דאמרי' בגמרא והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה הדליקה חש"ו לא עשה ולא כלום דמשמע דלמאן דאמר הנחה עושה מצוה הדליקה

חש"ו מהני ולא צריך לכבותה אלא מגביהא ומניחה ודייו היינו לפי הקס"ד של הפשטן דלעיל דאמר תא שמע דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן כו' אבל למאן דדחי התם ואמר התם נמי הרואה אומר לצורכו הוא דהדליקה אין הכי נמי דגם למ"ד הנחה עושה מצוה לא מהני אלא דמאי דאיבעייא לן הנחה עושה מצוה או הדלקה נ"מ אם הניחה חש"ו שא"ת שהנחה עושה מצוה כשהניחה חש"ו לא מועיל ולמאן דאמר הדלקה מועיל ודו"ק עד כאן מצאתי כתוב.